

М. І. МАНДРИКА

ЗОЛОТА ОСІНЬ

ПОЕЗІЇ

(1905—1957)

1958

M. I. M A N D R Y K A

GOLDEN AUTUMN

UKRAINIAN POETRY

SONGS OF ANEMONA

(SYMPHONY OF LOVE)

MY ORCHARD

AND OTHERS

1 9 5 8

Printed by Trident Press Ltd., Winnipeg, Man., Canada

М. І. МАНДРИКА

ЗОЛОТА ОСІНЬ

ПОЕЗІЇ

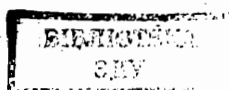
(1905—1957)

ПІСНІ ПРО АНЕМОНУ

(СИМФОНІЯ КОХАННЯ)

•
МІЙ САД

•
ІНШІ

1958

Друком Видавничої Спільноти Тризуб, Вінніпег, Ман., Канада.

Р О З Д І Л И

	<i>Стор.</i>
Від автора	5
Про автора	10
Посвята	13
АПОТЕОЗИ	15
ПІСНІ ПРО АНЕМОНУ	21
МІЙ САД:	
В огні боротьби	79
На світових дорогах	89
Осінні ранки	109
ВІДГУКИ	119
РАННІ НАСТРОЇ	128
На світанку	128
З "Книги Гніву"	135
Останні дні моєї дружини	155
З перекладів	160
Пояснення	169

ВІД АВТОРА

I.

(Передмова до збірки "Мій Сад" в р. 1941)

Коли автор пускає в світ свої ліричні поезії, він як би одчиняє широко двері для всіх і кожного до найсвятіших глибин своєї душі. Він позбувається останньої власности, яку кожна людська одиниця міцно замикає і пильно береже. Більшість людей ніколи не розкриває своєї душі, вмирає з таємницями, з своїми почуваннями і найінтемнішими думками.

Ліричний поет приносить велику жертву. Він знає, що він виносить на людський ярмарок своє власне серце. Добре, коли на ярмарці світу поетове серце оціниться як дорогий діамант. Але це не буває часто. В більшості така оцінка наступає лише пізно по смерті. Так як було з великим іранським поетом Фірдуссі: коли в одні ворота його міста везли на верблюдах королівські дари для нього — в другі ворота виносили його тіло на вічний спочинок

Але кожний поет має велику нагороду уже від самої своєї творчости. Він ніколи не почуває себе безнадійно самотнім. В найтяжчі хвилини до нього приходить його творчість, той другий "він-сам", найвірніший і найдобріший друг. Він виводить поета з найбільш трагічних обставин, дає йому непереможну силу до самоохорони і найвищу ціль життя.

Розуміється, брешуть античні —
Не було муз ніколи й немає;
Як вироблюють крам поетичний
Ми знаєм...

І однак, тільки день
Розмикає нам очі,
Необроблених торбу пісень
Я вже маю — ти хоч, чи не хочеш.
То ж вона перед мене все йде,
Через юрби ми йдемо у-парі;
В самотині розмови веде,
Світом ясним прорізує хмари.
Крізь віки і простори ми йдем,
Пролітають світи перед нами,
Як низки злотострунних поем,
І наповнюють
Душу піснями...

В цьому вірші я цілком щирий.

Радість творчості є незмірна. Саме будування поеми є найсолодша музика, а артистичне завершення — дає найвищу радість досягнення твору. До цього приєднується моральна втіха від служення вищому ідеалові.

Все життя я почував себе щасливим завдяки можності творчості. Маю лише один жаль, що обставини українського життя весь час відривали мене до іншої праці, і до поезії я міг вертатися лише в певні роки і певні моменти.

II.

Кілька слів з історії моєї поетичної кар'єри. Звичайно молодого автора чекає в більшості холодна вода хрещення. Першу книжку, з р. 1907, в якій я виступив з моїм товаришем Ол. Грузьким під псевдонімом "Гамалія", критика зустріла мої спроби досить лагідною водою, але мого товариша не привітала. Гірше було з моєю літературною збіркою (кількох авторів) "Вільне Слово" (1910). В ній, в революційнім настрої, я наважився критикувати навіть О. Олеса та Лесю Українку, заявляючи, що народові треба пророків-провідників, а не майстрів словесної інкрустації. За це Леонид Па-

харевський написав рецензію, здається в "Раді", під назвою "Нелітература". Я був ображений, але потім заспокоївся тим, що той рецензент не став ані літератором, ні критиком. Не було добре й з моєю збіркою "Пісні про Анемону" (1917). Мій товариш Ол. Грузький, який любив мене, може без причини, написав захоплюючу рецензію, навіть рівняючи мене до Петрарки. Він заніс ту рецензію до журналу "Шлях" (Київ, 1917 р.), і редактор радо згодився її надрукувати. Яке ж було його й моє розчарування, коли в "Шляху" з'явилася рецензія не Ол. Грузького, а Ф. Слісаренка, і в тій рецензії Слісаренко писав, що я ніби "попович" і пишу любовні вірші до "попівен". Мій товариш готовий був перевернути редакцію "Шляху", але остаточно ми заспокоїлися на тій думці, що мусить бути і на українському полі якийсь "розбійник пера". В. Королів-Старий, управитель "Крамної Комори Час", що взялася продавати мою книжку, обіцяв мені гарну рецензію в своєму журналі "Книгар"; на неї я найбільш покладався. Однак, Микола Зеров написав там не те, що я сподівався. Докладно розбираючи мої, як він назвав "екзотичні" поезії, він спинився на датах і згадав теж Петрарку, але лише тому, що Петрарка радив поетам, аби вони давали в циркуляцію свої твори аж по сімох роках їх написання. А про мене М. Зеров писав, що я пишу свої вірші на коліні і зараз же даю до друку. Пізніше Д. Дорошенко в "Літературно-Науковому Вістнику" зауважив М. Зерову, що він несправедливий, бо, мовляв, мені можна закинути лише недбалість до свого дару. Се вже було трошки ліпше, але я аж тоді пізнав правду, коли став сам редагувати часопис і міг писати і друкувати такі рецензії, які мені бажалося. Все ж я мусів признати, що Зеров, як і Дорошенко, мали рацію. Отже, тепер я перевидаю "Пісні про Анемону", навіть пізніше, як по сімох роках їх написання. Що до читачів, то вони були найдобріші, бо "Пісні про Анемону" В.

Королів-Старий розпродав за пару тижнів і виплатив мені авторське добрими тоді німецькими марками (що ходили в той час в Україні нарівні з українськими грошами).

Ще згадаю при цій нагоді Грицька Чупринку і Олексу Коваленка. Чупринка, з приводу рецензії Пахаревського, прислав мені, через спільного приятеля-білоруса, свій, як він назвав, “скандальний привіт”. Може тому “скандальний”, що він переживав тоді один “скандал”, а може тому, що я не любив сутевої порожнечі в його віршах — “бунту для бунту”. Що до Олекси Коваленка, то я не міг стриматися від сміху над його віршом до Тараса Шевченка:

“Батьку, батьку, чом ти вмер?
Чом не вкупі ми тепер?”

Не знаю, що міг би робити Т. Шевченко “вкупі” з Олексою, але Олекса не дарував мене своєю ласкою і тримав ворота до його видання “Української Музи” замкнутими для мене.

В Канаді, коли в 1941 р. я видав збірку “Мій Сад”, багато гарних слів було написано на мою адресу проф. К. Андрусишиним, О. Івахом, о. С. Семчуком, проф. В. Кірконелем, проф. П. Юзиком і інш. Але редактор одної газети вважав дотепним підкреслити мої літа, навіязуючи це до поеми про японську дівчину (хоч та поема була написана більш як двадцять років перед тим). До того ж він зауважував, що я мусів би те писати простою мовою, а не віршом. Мені жаль було не за себе, а того редактора, бо коли він пізніше лежав на смертній постелі в лікарні, він плакав лише за одним — що він ніколи не тішився зеленими травами, шумливим лісом і цвітами. Не тішився тим, що є найбільш радісне в життю — поезією матері природи. А поезія словесна, це є, за словами геніяльного критика Віссаріона Белінського (дарма, що ми, українці, маємо проти

нього око), — квінт-есенція життя, квінт-есенція наших найвищих і найглибших емоціональних і естетичних відчужень і переживань.

І от тепер, оглядаючи на всі минулі “епохи” і роки, або, як кажуть — дивлючись ретроспективно, я благословляю все те, що було: і ті хвили, що мене виносили, і ті, що, здавалося, топили. Я виріс у самого себе. Остаточно уложилися мої переконання і мій внутрішній моральний осуд себе самого:

Сивіє волос, спочивають
В гробницях друзі, мчать роки,
А в серці все ще струни грають,
Співають трави і квітки.

Поет, поет, — душі горінням
Кохання і краси співець;
Одвічності святим велінням
Свого народу післанець.

І все те, що душа створила,
То дар нащадкам і вікам,
Нетлінний дар, як бистрі крила
Їх пориванням і думкам.

Листопад.
1957.

МИКИТА ІВАНОВИЧ МАНДРИКА походить з роду Запорозьких козаків. Прадід його, Михайло, осів з іншими запорожцями — Кошовим, Вовкотрубом, Гризлом, і ін. на зимовниках Кальниболоцького куріня, на річці Тикич, що впадає в ріку Синюху, на давніх рухомих кордонах України з татарами і турками. Після зруйнування Запорозької Січі, коли майже все населення України було обернено в кріпацтво, козаки Кальниболотських хуторів залишилися вільними, ніколи ніяких панів над собою не мали, хоч недалеко їх — Кирилівка, напр., батьківщина великого Т. Шевченка, була в панській неволі.

М. І. Мандрика народився 28 вересня 1886 р. Учився в Києві, Софії (Болгарія) і Празі (Чехія). Студював літературу, агрономію, економічні науки, соціологію, дипломатично-політичні дисципліни (на консульсько-дипломатичному відділі університету) а також право. Одержав ступінь доктора прав і був габілітований на професуру міжнародного права.

До літературної і громадської роботи став рано, завдяки тому, що родина була звязана з українським рухом (Драгоманівським). Належав до нелегальних українських гуртків, м. ін. "Народньої Оборони"; пізніше до народницької партії УПСР. Був послом до Української Центральної Ради і послом від України до Всеросійських Конституційних Зборів. Мимо того — організатором української влади, уповажненим Червоного Хреста, головою народньої, земельної і продовольчої управ і т. ін. Працював коло 15 років в організації кооперації на Україні; був: членом дирекції Київського Кооперативного Банку, керівником культурних відділів кооперативних союзів, опікуном будівлі шкіл, суддею і ін. Був радним українських дипломатичних місій

на Кубані і в Туреччині, консульським заступником в Грузії, а також спеціальним дипломатичним посланцем Кубанського уряду в Японії і на Далекому Сході. Був редактором кількох журналів і газет і науковим секретарем Інституту Соціології. Є членом Української Вільної Академії Наук.

Починаючи з 1917 р., у праці мав весь час ширшу поміч своєї дружини Ганни, з козацького роду — Боровицьких. Їй присвячено багато з його поезій.

Писати почав 1900 р., але перші поважні писання датуються з р. 1905.

Про поетичні твори дається окреме пояснення. Тут зазначимо інші праці, а саме:

Наукові: 1) Національні меншости в міжнароднім праві, 1925 р. в Празі; 2) Історія консулів, 1927, в Празі; 3) Міжнародне право і його суррогати, 1927, в Празі; 4) Суспільні антагонізми, 1927, в Празі; 6) Теорія Господарської Демократії, 1934, у Вінніпегу; 7) *Ukrainian Question*, 1940. І інші.

Розвідки і статті: на різні теми в журналах і газетах: “Рада”, Літературно-Науковий Вістник, “Огні”, Комашня, “Союз”, “Народна Воля” (Київ), “Наша Газета”, “Кубанська Зоря”, “Кооперація”, “Українська Кооперація”, “Записки Всеукраїнської Академії Наук”, і ін.

М. І. Мандрика писав на мовах (мимо української): французькій, болгарській, чеській, російській, англійській.

В роках 1919-20 відбув далеку подорож до Японії і назад в Європу, одвідавши такі краї: Туреччину, Грецію, Єгипет, Сомалію, Цейлон, Малайку, Індокитай, Хини, Японію, Східний Сибір; потім Палестину, Сирію. Провів роки життя — в Грузії, Туреччині, Болгарії, Чехії, Франції... До Канади переселився в кінці 1928 року.

І як одверто сфисовати
 Закармані мій табунами
 Або буде нам, ніччати
 По незмарюванім мотам.

22 квіт 57

Міхалюк

ПОСВЯТА

*Яка то радість, що ніколи
Мій дух не старів, не сивів,
І своїм серцем, ніги повним,
Я вічно полум'ям горів!*

*Благословенні будьте літа,
Що радість, жаль і гнів несли!
Моя душа добром налита
За все, за все, що ви дали!*

*За сонця сяйво, за змагання,
За сміх, жіночую красу,
За вічно юнеє кохання,
Що в дар безсмертю понесу.*

*Хіба не рай лани шовкові,
Що пестили мене малим!
Хіба не рай, — гаї, діброви,
Які кохав я молодим!*

*Хіба не рай оті країни,
Моря і гори чужини! —
Мене, як гістя з України,
Вітали радісно вони.*

*Я світ пройшов крізь океани
До Сходу Сонця й на Захід.
Де шлях проклали Магелани,
Там мій малий лишився слід.*

*І як Одвічності скрижали
Завершать мій барвистий шлях, —
Не буде жалю, ні печалі
По незмарнованих літах.*

22 лист., 1957.

АПОТЕОЗИ

КАНАДА

Канадо, земле несходима,
Краса грядущих поколінь,
Притулок бідних і гонимих,
Утіха страждань і терпінь!

Ти нас, як мати Україна,
В свої обійми прийняла
І наші душі від загину
Захоронила і спасла.

Тут соловейко не співає,
Та в наших душах його спів,
Бо воля дух наш напуває
Весняним подихом садів.

Зерно-ж пшенишне з України
Як золото в твоїх ланах,
Цвіте барвінок і калина
В твоїх городах і садах.

І праця наша, кров проллята
В трудах і в заморськiм бою,
З'єднала нас, як з братом брата,
В одну великую сім'ю.

Хай піонерам буде слава,
Що труд і кров тобі дали,
Щоб ми на їх трудах кривавих
В свободі й роскоші жили.

Канадо, земле несходима,
Добро свободних поколінь,
Прийми від нас усіх гонимих
Глибокий вдячності поклін.

1957

КИЇВ

О, Київ дорогий! Церкви золоті верхи!
Нетлінна спадщина оспіваних віків.
Великий і святий, одвічний і безсмертний,
Ясний і радісний, як України спів.

В руїни падав ти не раз від полчищ диких,
Пустинею німий в часах розпук стояв.
І знов вставав і цвів могутній і великий,
Над прахом ворогів своїм безсмертям сям!

Шумлять мені твої сади, ліси шовкові
І гомін любий твій, і плескіт кораблів;
Блакитна подорож Дніпра твого святого,
Як шлях без краю в світ, у будучність віків.

Моя любов безмірна, дух мій в твоїх горах,
В серцях осяяних тобою поколінь...
О, стій же Лицарем на соняшних просторах,
Через нові століття в світлу далечінь!

Жовтень 11, 1943.

ОЛЕКСАНДЕР КОШИЦЬ

І вийшов він у сад — а вишні у цвіту
До хмарок білих, до вітрів співають...
Він вийшов у поля — пшеницю золоту
Женці в снопи пісень йому зжинають...

Ударив кінь у степ, а трави у пісні;
Гудуть, дзвинять в просторах струни;
Співають гимни літу, осені, весні,
А до зими — метелиці й буруни.

І все у музиці і співах — сльози й сміх...
І чує в них він голос України:
“Війди в мій храм безсмертний, у святе святих
І будь мій жрець, мій вибранець єдиний!”

І голосу скорив він дух і розум свій —
“О, Україно люба! Дивний храме!”
Ступив через поріг і взяв огонь святий,
І став великим поміж нами.

Вересень 5, 1941

ПРОКЛЯТИМ

Йшов зі Сходу на Захід Атилла
В давні, давні минулі роки,
Смертну кару, — тоді говорили, —
Ніс народам з Божої руки.

Тепер ви прийшли, нові Атилли,
Принесли знущання над людьми,
Бо не мали ми завзяття й сили
Щоб народ свій вивести з п'їтьми;

Щоб народ повести на дороги,
Де немає тернів і багнюк
В царство волі, правди перемоги
І спочинку для стомлених рук.

Ви ж народ погнали, як отари,
На різнях і бойнях мучили його...
Хто-ж би зміг придумать тяжчі кари
Щоб карати ворога свого!

Ви не мали серця, ні сумління,
Ви прийшли з ножами, різники...
Проклинатимуть вас покоління,
Проклинатимуть вас всі віки.

Та, дивився світ на вас байдуже,
Позабувши Єгову й Христа,
Хоч крові невинної калюжі
Заливали всім очі й уста.

Кажуть: Бог (Його не знаєм,
Хоч і молимося вдень і вночі)
Направляв ваші руки криваві
І давав вам від храмів ключі.

Бо ж ніхто ніяк не спромігся
І не пробував спинити вас...
Мій народ в тяжкій борбі знемігся
І знеможений силами гас.

Але зник, як той порох, Атилла,
Довершивши огидний свій чин,

Гаж Одвічність і вас засудила
На безславний і проклятий згин.

І коли ви розсиплетесь прахом,
Як та гниль від страшно́ї чуми,
Будуть люди згадувать вас жахом,
Проклинать, як клянемо вас ми.

І Господь завершить своє діло:
Зійде сонце над світом новим,
І все те, що від сліз почорніло,
Буде цвісти життям молодим!

1957.

НА ВІЧНУ ПАМ'ЯТЬ ОЛЕКСАНДРУ КОШИЦЕВИ

Сказав Господь: "Вернися в Рідний Край,
Де кров і смерть, слізьми темніють очі, —
І духом віщим темряву осяй,
І в ніжний дзвін удар зловіщі ночі!

Лети як дух мій, скинь заліза з ніг
Турбот щоденних!... голосом Мессії
Стань в пущах нив, в румовищах доріг;
На кладовищах віри і надії."

Сказав Господь: "На згарищах осель,
У попелі руїн народ твій гине.
Не стало сили вже в серцях людей,
І впала пісня на криваві ниви.

Будь моїм вітром в темряві степів!
Дихни у струни вічності шовкові, —
Щоб новий ранок з пільми зазорів,
Прокинулись степи, ліси й діброви!

Бо час настане — праведній землі
Я сонце дам на гори і долини...
Устане пісня радості зі тлі
І сповнить душі й храми України.

Вернися в Рідний Край, стань вістником надій!
Введи народ свій в храм мій із руїни...
Вітай над ним у вічності Моїй!
Співай мені устами України."

1944.

ГЕРОЯМ

Ви, що були такі горді й завзяті,
Ви, що єством всім герої були...
В тяжких боях полягли ви, крилаті,
В час, як хруні по ровах залягли.

Смерть тих не брала, — їй кроки великі
Там, де герої мечами шумлять...
Бій прогремів... Плазуни і каліки
Вийшли на верх, язиками гремлять.

Спіть же, поляглі, на віки в знаменах,
Дух ваш безсмертний палає в серцях
Всіх, що живуть і несуть на раменах
Спадок віків, роздобутий в боях.

Прийде знов час, і повстануть герої
З юних сердець, мільйони підуть...
Громи боїв пронесуться луною
З Сяну на Дін... плазуни пропадуть.

25. VI. 1949.

ФРАГМЕНТИ

**
*

На улицах, наповнених намулу
Ватаг і юрб, у джеза метушні,
Серед сміху і реготу, і гулу
Так порожньо і тихо як в тюрмі...

Тебе нема великої, благої,
О, Мати, Мати! З серцем як весна!
Серед юрби народів розпустної
У своїй святості і муках ти одна.

З своїх страждань устанеш ти велика,
А в розпусті все падатиме світ;
Як сонце зійдеш ти над світом яснолика
Щоб сповнити великий заповіт.

**
*

Пройдуть роки, і ненависть поляже,
Як тлінь марна, бо тлінню в землю ляже
І кат і гноблений... Угасне біль і гнів...
І правнукові наш онук розкаже
Нетлінну правду про діла дідів.

ПІСНІ ПРО АНЕМОНУ

СИМФОНІЯ КОХАННЯ

(Написане в часі від серпня 1916 до березня 1917)

ПРИСВЯТА

У моїм серці, у душі моїй,
Де поросли одні терни колючі,
Тобі, тобі одній
Зійшли й розкрилися квітки пахучі;
І де був сум і жалі неутішні,
Зродилися про сонце й щастя пісні.

Дарма, що може пройдеш ти, як зірка промениста,
В казок краї, —
Остануться пісні мої
Як твоя путь огниста.

1.

В тумані плавають огні,
Дніпро в огнях, як зорях...
З тобою, серце, ми одні
На цих високих горах.

Як віти дерев тут сплелись!
Як листя тут шепоче!
Платан над нами нахиливсь —
Сказати щось нам хоче.

Що скаже нам він?... На устах
Вже поцілунки тають...
По личеньку твоїм, брівках
Мої уста блукають.

Крізь листя світяться огні —
Злотії й срібні плями...
Ти пестиш личенько мені
Своїми рученьками.

На небі серп уже злотий
В снопи жне ясні зорі...
А Київ дивно чарівний,
Як зір блакитних море.

Серед огнів ми вдвох підем
В чарівнім світі ночі...
Як зорі світять твої очі,
Уста горять огнем.

2

Осінь так близько, а ранки ясні.
В серденьку весну ще чуеш...
Як же ти ніжно цілуєш!
Г'яний я тим... як ві-сні.

Сонце крізь листя сріблиться,
Вітер ласкає чоло...
Як любо вдвох тут дивиться
Вниз на Дніпровеє скло !

Стати, чи йти і торкатись
Личенька — сонця твого...
Пальчики білі згортати
Близько до серця свого!

Зелено.... Ти ж білосніжна.
Поміж дерев ми одні...
Ти обнімаєш так ніжно!
Весь я в чаду і огні.

Пестиш так ніжно. Крізь листя
Сиплеться сонце на нас...
В очі твої надивиться
Тут я не міг увесь час.

Сонце не хоче стояти...
Ти пориваєшся йти...
Як болюче віднімати
З серця тебе і піти!

3

Я тут, під вітами платана!
Крізь листя падають вогні...
Чи ти придивилась мені?
Чи ти прийшла, моя кохана!

Коли б тебе я й не пізнав,
То серденько б учуло...
Твої я рученьки узяв,
Твоє це личенько всмінулось?

Хто ж має рученьки як ти,
Такі малесенькі і ніжні?
Де личенько таке знайти
Чарівно білосніжне?

Над парком світяться огні...
Гуде, гуркоче місто...
Нас криють липи листом,
І ми — одні.

Яка ж малесенькая ти,
У мене тут на лоні!
Тебе б я міг нести, нести
Як квітку у долонях.

Як місяць з неба задививсь
В твої уста червоні!
Над білим личеньком схиливсь
Моєї Анемони.

Хай дивиться! Красу твою
Закрию я устами...
Запалиш душу ти мою
Своїми устоньками.

Пустіє місто, як базар,
У снах стихає пізніх...
Умру я з дивних чар
Твоїх обіймів ніжних!

4

Нічка, як очі твої,
Нічка блакитна з зірками...
Хто ж там цілує в нестямі
Білі ручата твої!

Хто в твоїх стане думках
В час, як кругом все засне?
В зустріч кому на устах
З серця усмішка блисне!

5

От уст твоїх мої уста горять...
Твої слова в душі мій дзвенять.
З твоїх очей у грудях серце мліє
Голівонька від чар твоїх п'яніє.

Твої уста — о, то чарівні дари!
А твої очі — серцю ніжні рани;
Твоя усмішка — мука невблаганна,
Твої обійми — невимовні чари.

Твоє кохання — крила мої білі;
Твоє кохання — гострі серцю стріли.

Ти не цілуєш — серце п'єш устами;
Ти не ласкаєш сонцями-очима —
Ти ніжним списом серце моє краєш...
Чи ж ти то знаєш?
О, ти не знаєш! Любими словами
По серці пишеш як ножами.

6

Як болюче і тяжко ждять
Тебе не час, не два!
Як хочеться тобі сказати
Гіркі, гіркі слова!

А ти прийдеш — і ясно, ясно стане,
І серденько ростане.

7

Ти глянеш — серце само зна
Усе, що ти одна
На дно душі поклала,
Чого ще не сказала.

Які то тяжкі муки!
Коли зімлілі руки,
Як ті підрізаний крила,
Впадуть безсило...

І порожньо в душі
І серця як нема...
І ти чужа й одна...

8

Нема щасливих і нещасливих —
Є славні і безславні,
Як черви ті нікчемні,
Як попіл — сірі й темні.

Є люди як ті квіти,
Є й реп'яхи огидні,
Є люди — сонця діти,
Вікам далекім видні.

Що ж нам?
Передано вікам
Своє ім'я в огні,
Чи ні?

Як ні, то й ні!
Але огнем
Запалим серце і підем,
Щоб серденько горіло,
Та тільки не чаділо.

Серце зітліє в огні,
Вічними будуть пісні!

9

Молочно-біла нічка...
Дуби стоять, як боби,
І срібні скрізь дороги,
І в іскрах синіх річка.

Туман над ставом срібний,
І місяць ніжно-блідний,
І місяць тихо-ясний,
Неначе ти — прекрасний.

Як ти, він сяйвом дише
Та хто ж йому напише
На личку біло-сніжнім
Шовковим пензлем ніжним
Твої чарівні брови,
Уста з огню і крові!

У срібні шати вбрана,
Нас ніченька чекає...
Де ж ти, моя кохана?
Чого тебе немає?

10

Ні, ти не все мені сказала...
О, ні! О, ні!
Чого ти тяжко так ридала,
Скажи мені.
Які непевні твої річі,
Неначе в сні.

О, подивися мені в вічі,
Скажи мені!
Які яснії твої очі,
А в ніх пітьма...
Як моє серце знати хоче,
А ти — німа!

11

Дощ... Під краплями важкими
Шелестять листки...
Чи дорожками пустими
Завітаєш ти?

Коси мої, золоті мої коси!
Вбрались дощем у жемчужній роси;
Личенько-сонце під рясним дощем...
Клени укривють своїм нас гіллєм.

Дощ — це жемчужне намисто;
Котяться перли по листі,
Щось так пестливо шепочуть листки,
Жемчуги сиплють тобі під ніжки.

Як тут затишно в зелених шатрах!
Солодко вмерти в твоїх рученьках;
Солодко, млосно тебе пригортать,
Очі, уста цілувать, цілувать...

12

На мене сиплються зірки
На брови, губи, очі...
Твої запашні губоньки
Спалити мене хочуть...

Як чується в моїй руці
Твоя рука маленька!
Лоскоче ніжно по щоці
Як брівонька тоненька!

Як мої губи зайнялись
В твоїх косах запашних!
Як наші серденька злились
В твоїх очатах ясних!

Чи чуеш? — В грудях струни мруть,
Душа і тіло в чарах...
Не може розум наш збагнуть —
Ми на землі чи в хмарах.

Як любо в серці щось бренить!
Яких це чар потоки плинуть!
Тебе до серця притулись
І в чарах в вічність линуть...

13

Ні, я не знав тебе, не знав,
Хоч і кохав без міри, —
Твої уста я цілував,
А в серці не мав віри.

О, звідкиль ти така прийшла?
З якого сну, з якої казки?
Яку ти ніжність принесла!
Які пахучі ласки!

Чим заслужив я цю любов?
Чи дар це матері Фортуни?
В твоєму серденьку знайшов
Чарівно ніжні струни.

О, як ти любиш! Я не знав,
Не чув душі такої...
Тебе, як Божий дар, спіткав,
І не знайду другої.

14

О, що оці пісні!
То відблиск твій блідий,
То привид твій у сні,
Як сон — невиразний.

О, що слова мої!
Твій ніжний аромат...
Одні уста твої
Ясніші їх сто-крат!

Якаж то ти сама
Чарівна і ясна!
Для тебе слів нема,
Бо ти одна, одна!

15

В пільмі прозорій, у сутінках ночі,
Сон коли змежить твої ясні очі,
Ти не сама, ти не одна...

Там моя тінь над тобою схилилась,
В личенько ніжне твоє задивилась.
Сон стереже твій — скорботна й сумна.

Усміх блажений, зітхання болюче,
Серденька стогін і дихання п'янюче, —
Все те я чую в тривожному сні...
Солодко, любо і тяжко мені!

Серця твого і мого німі муки —
То щось одне, і мої к тобі руки
В муках жадання ві сні простяглись,
В обіймах ніжних, болючих сплелись.

Вмерти, та тільки тебе обійняти,
В серце своє твої муки забрати,
Сном і диханням тебе обгорнуть,
Вкупі з тобою забудь, все забудь...

16

Що мені шум цей, крикливі розмови!
В серці мійому немає вже крові:
Висохло серце в огні,
Душно мені!

Платче і смійтесь, ходіть, умирайте, —
Тільки мене ви минайте, минайте!

Я, як ві-сні...

Трудно мені!

Де ти? В стражданнях німих умираєш?

Рученьки білі в жару простягаєш?

В полум'ї губоньки, очі в сльозах,

Жалоба гірка в устах...

Глянуть на тебе! На губці зомлілі,

К серцю згорнуть твої рученьки білі,

Висушить сльози пекучі в очах,

І одпочинеш в солодких ти снах!

Марія безсила! Хто ж тебе розваже?

Хто ж мені, серце, про тебе хоч скаже?

Нікому й ніяк! Хіба тільки в сні

Скажу тобі я, ти скажеш мені...

17

Ти і моя і не моя ти,

Ти вся моя!

О, нащо ж мушу відривати

Тебе від серця я!

О, як же тяжко рознімати

Ці рученьки!

Од уст із болем віднімати

Ці губоньки!

Останьсь, забудься в сні!

Останьсь мені!

18

У тебе серденько болить

І з болю вянуть руки...

О, чим я зможу залічить

Твої болючі муки!

Нащо ці дні ясні, ясні!

Нащо тобі мої пісні,

Як в серці твоїм рана

І ти в сльозах, кохана!

19

Забуду я коли тебе чи ні?
Остануться одні мої пісні?
Чи й серце твоє зостанеться зо мною
І я з тобою?..

Як наші серденька зрослись!
Зрослись, злились
Душа з душою!
Як розлучитися з тобою!?

Які пахучі твої руки!
Який болючий час розлуки!
І як хвилюють твої очі!
Без тебе жить немає мочі...

Сонечком личенько світить твоє —
Ти мені світ і дихання моє...
Серце без тебе зав'яне,
Серденько стане...

20

П'яніючі в обіймах чарівних,
Схилившись до ніженьок твоїх,
Як солодко мені шептати:
“Уже моя ти!”

Уже мої уста твої сп'янілі,
Уже мої ці рученьки зомлілі,
Уже моє серденько — ніжне, ніжне
І личенько — проміння білосніжне.

Та в хвилі наших душ єднання
Зі дна душі зринає хвилювання:

І от ти зрадиш... Як той звір в пустині
Метнуся я і впаду на камінні...
О, гірш Отелло, гірш звіря страшного
Не спинюсь я, не зважу ні на кого...

Піду, як смерч той, руйнувать;
Прокльони й плач за мною побіжать.

Та ні!... Зневажений тобою,
З огнем в очах і мукою тяжкою
В своєму серці, я прийду,
До ніг твоїх коханих
І в смертних тяжких ранах
У твоїх ніг впаду.

І не знайду для тебе гніву в себе,
І слова жалю не скажу, —
У ніг головоньку зложу
І вмиру від тебе і за тебе.

21

Личенько білее, ясно-прекрасне,
То загориться огнем, то погасне;
В тяжкій утомі, як в тихому сні,
Солодко, ніжно всміхнеться мені.
Блисне і вгасне... Мов сонечко ясне,
В хмарах утоне, неначе погасне.

22

Коли б великий Данте встав
І глянув тобі в вічі,
В тобі б він, серденько, пізнав
Безсмертну Беатріче.

А ти моя,
Йї не Данте я.

То якже не кохать тебе одну між ними,
Такими темними й невиразними,
Такую світлу, таку чисту,
Як сонце й слава променисту!

23

Яка прекрасна ти прийшла!
 Очей своїх не підняла...
 А в ніх так сонце сяло
 І в моє серце впало.
 Дививсь на тебе серед ніх
 І надивитись не міг,
 Не міг тебе зрівняти,
 Бо тільки й є одна ти!

24

І де ти очі ці взяла!
 Ти йдеш від сонця і тепла?
 Ти в хмарах заблудилась?
 Чи ти мені приснилась?
 О, де ти очі ці взяла?
 Чого на землю ти прийшла?
 Яке з них сяйво сяє!
 Таких очей немає.
 Ти бачила живі казки?
 На тебе сипались зірки?
 Вони тобі служили
 І очі запалили.
 О, що за очі! Що у них?
 То Божії чертоги,
 Чи може в царство зір ясних
 Блакитнії дороги?

25

П а н свою мантию злотом гаптує,
 П а н моє серце ворожить, чарує...
 Гарно як в парку! Багряні кленки
 В золото й барви вбирають стежки;
 В любій розмові аллеї з вітрами,
 Бавляться вітри злотими листками.

Прийдеш ти, мила, у царство це казки?
 Чи принесеш мені сонце і ласки?
 Може тебе хмуре небо злякає? —
 Вийди у парк — твоє серце засяє.

Ждуть тебе, серце, аллеї, доріжки...
Лист буде падать під любії ніжки;
Будуть тебе кленки золотом всипати,
Личенько й брови вітри цілувати.

26

Ходім в вітри, що тріплють коси,
Що твої ніжки обгортають,
Що на дороги у покоси
З каштанів листя обсипають.

Ходім, каштани де рядами
Стоять і сваряться з вітрами.
О, я люблю вітри і громи!
В вітрах і громах підемо ми;
Вітрами будем любоватись,
В вітрах і громах цілуватись.

Ти так пригорнешся близенько!
Я буду чуть твоє серденько,
З очей збирать устами роси
І цілувать запашні коси.

27

Серце моє! Тобі тяжко це знести,
Оченьки трудно на мене підвести..

Кинь же ти жалі! Поглянь, усміхнись!
Серденьком ніжним до мене вернись.

Глянь, подивися! І сонце засяє,
Радість і щастя до нас завітає!

Ти є! І знову я з тобою,
 І ти моя, і ти зі мною!
 Яка ти біла в півтмї ночі!
 Які солодкі твої очі!
 Така маленька твоя ніжка...
 Куди веде нас ця доріжка?
 Ти не втомилась? Не впадеш ти?
 Я хочу взять тебе й понести.

Чи ти почула? — Вітри стали,
 В яри морози десь упали.
 Хто нас чекає? Хто ніч чарує?
 І нам тепло й зірки дарує?

Так люблю з півтми в промінь стати
 І твої брови цілувати...
 Так люблю вдвох у тьмі-доріжці,
 Неначе ми бредем у річці,
 Іти, за рученьки побратись,
 Спинитися і цілуватись.

Кому вклонитись мені треба
 За радість, щастя і за тебе?

Дощик, як бісер — дрібненький, дрібненький...
 Чом же не йдеш ти швиденько, швиденько?
 Ждуть тебе клени, сплилися гіллями,
 Стежку для тебе встелили листками.

Стань, моя мила, на бистрії ніжки!
 В золото вбрались для тебе доріжки,
 Ризи червлені кленки повдягали...
 Як тебе, серце, вони покохали!

Мріють, хвилюються в муках чекання...
 Кинь, моє серденько, слухать признання!
 Скільки було їх!... Стань же на ніжки!
 В золоті й барвах усі вже доріжки!

Що мені слава, ця димка мінлива!
 Що мені слава — коханка зрадлива!
 Складаю пісні ці для себе і для тебе,
 І серцю більшого не треба!

Але отам, де над мерцями сміх,
 Де замість ніжних слів моїх
 Повинні заспівать мечі криваві, —
 Отам, без слави чи у славі,
 Я хочу, як той грім, греміть і бить
 І блискавицями, пожежами палить!

І хай мої перуни й громи
 Зруйнують, рознесуть оці содоми!
 І ланцюги і пута розіб'ють
 І землю рідную з неволі розкують!

І слово рідне — пташку голосну
 На світ хай випустять, про волю і весну
 І про красу життя співати, щебетати;
 І думоньки свавільні і крилаті
 Розв'яжуть, випустять із темної тюрми,
 І да воскреснем ми!

І хай на вільній Україні
 Почнеться вже від нині
 І рідний спів, і рідна мова,
 І голосна розмова!

Життя сторіками забеться
 І сонцю й світу усміхнеться!

Вересень 1916 р.

Ізранку серденько сміялось,
 І так співалось, так співалось!
 Даремно!... Сонце підійшло
 І серце кровію зійшло.

І серце впало, впали руки...
І тільки-б ти одна могла
Утишить болі мої й муки...
А день минав — ти не прийшла.

32

Пісня — ця кров мого серця
Не забренить, не розільється
В повітрі вільнім, у проміннях,
Не вдарить по серцях-каміннях!
У ній твій образ не засяє,
А цього серце так бажає!

Ти глянь! — Бичі і скорпіони
Народ замучений мій стогне,
Народ в тюрмі закутий плаче
І світу — сонечка не бачить.

Ти знаєш? Є “сіверко” лютий
У тундрі, Богом позабутій.
Від нього мерзне серце, очі,
І вільний птах не має мочі
Розкинути широкі крила —
Вмирає й падає безсилий...

“Сіверко” віє по Україні,
І ми в глухій, німій пустині...
В тюрмі народів пропадаєм,
В склепах камінних загигаєм.

О, як я вірю! — Весно, весно!
Прийдеш ти, люба! Все воскресне!
Народ, як сурми, заговорить,
Народ збунтується, як море!
І моє слово заспіває,
І твоє ім'я в нім засяє.

12 вересня 1916.

Що чується в словах твоїх?
Ридання, музика, чи сміх?
Слова твої я п'ю, ловлю,
Бо я тебе люблю, люблю!

Що світиться в твоїх очах?
Огні, що в казках та у снах?
Чого в мені оті огні?
Бо любя, любя ти мені!

Чого уста твої тремтять?
Куди усмішки ці летять,
Золотокрилі, як пташки,
Блискучі, ясні, як зірки?

Де твоє личенько було,
Що стільки світа принесло?
Де стільки світла і тепла
Для нього, серце, ти взяла?

Сонце зійшло. Дощі з неба упали,
В темні яри вже струмки позбігали;
В барвах і золоті парк гомонить,
Радість у серці мойому тремтить.

Ти зараз будеш... Підем ми стежками,
Клени з вітрами зашепчуть між нами,
Нами утішаться, жовті листи
Будуть скидати, де будемо йти.

Знають вони як тебе я кохаю;
Знають вони як тебе я чекаю, —
Бачили пестощі ніжні твої
І поцілунки, обійми мої.

Ти не лякайся — вони нас бажають,
Гомоном ніжним тебе зустрічають.
В шані складають корони свої,
Як тій царівні, під ніжки твої.

Любо як в парку! Він нас наче ждав:
Листя сухого з дерев наскидав,
Огні повісив кругом, як намисто, —
Сядемо, серце, на листя!

Бачиш, як вітри пливуть, мов покоси,
Тихо торкають твої любі коси...
Мила, на груди головку склони!
Мила, у мене на серці засни.

Чуєш, як в листі вітри шелестять?
Як тебе люблю в обіймах держать!
Очі твої і уста так близьенько!
Б'ється твоє коло мене серденько.

Любо як, млосно!... А вітри пливуть...
Все тут з тобою, все можна забуть...

Хай гомонить і гремить кругом місто!
Тихо і затишно шепчеться листя...
Ми заколишені, ми зааччровані,
Ніжними путами сковані.

Що, серце, зробим ми з собою?
Ми так страждаємо обоє !
Такі щасливі ми, як боги,
І ясні всі для нас дороги.

Якою пільмою ми йдемо?
Куди серця свої несемо?
Ми йдем, дороги не питаєм...
Що нам до того? — Ми кохаєм.

Проміння сонечка, шовк ночі...
Які яснії наші очі!
Які відкриті наші груди!
Які чудніі кругом люди!

Стоять, як пні ті, край дороги,
А нас, як крила, несуть ноги!

37

Хто твої рученьки пахучі
 Хоч раз на шиї своїй мав,
 Той щастя знав ясне, п'янюче
 І все від нього взяв.
 О, мої рученьки прекрасні!
 Над всім ви власні.
 Хто мав і втратив вас,
 Для того світ погас.

38

Де твоя правдонька... В словах?
 На цих устах, чи в цих очах?
 Чи в серці глибоко на дні? —
 Її не скажеш ти мені.

І що є в правдонці твоїй?
 Утіха? Гострий ніж?
 О, моє серденько скорій
 Словами, мила, ріж!

Твої слова я всі стерплю,
 Бо я тебе люблю!

39

Підем під каштанів ми віти
 Такі щасливі, як ті діти.
 Мені ти будеш щебетати,
 Твої я руки цілувати.

І там, де ночі чорні плями
 Впадуть, як килим, під ногами,
 На моїй шиї ти зів'єшся,
 В мої уста устами вп'єся...

Тебе я, мила, зацілую;
 Тебе на рученьки візьму я.
 Як те дитяточко, до лона,
 І ти заснеш, як Анемона.

В утомі очі ти закриєш,
Уста і личенько розкриєш,
Щоб я умер з твого кохання
У поцілунках і зітханнях.

Прокинься! Світ паде на листя,
На личеньку твоїм сріблиться,
На личеньку твоїм він гасне —
Таке прекрасне воно й ясне!

О, я не можу надивитись!
О, я не можу з уст напитись,
Хоч п'ю, хоч п'ю я їх без краю
І не нап'юся, пити жадаю.

40

В душі моїй дзвенять слова й пісні...
В мойому серці струни голосні.
Твоя любов крильми по нім черкає,
Акорди в серці викликає.
А ти одвернешся — і пісні вже нема, —
Душа моя стає німа.

41

Я в твоє личенько дивлюсь...
Я в чарах дивних казки...
О, я ніколи не нап'юсь
Із нього світу й ласки!

Як вся душа моя бrenить
У дивних, дивних звуках!
Як серденько щемить, щемить
В солодких чарах — муках!

Од нього груди всі тремтять...
Чого ж уста без слова?
Про твоє личенько сказати
Безсила людська мова.

Останій в парку лист паде...
 Зима, зима іде!
 Устелить хутром білими стежки,
Вбере аллеї у сережки,
 І в свої білі ясні шати
 Нас буде, серце, парк прохати.

Ти прибіжиш в пуху, в хутерці
 І ясно, ясно стане в серці!
 Снігами парк нам усміхнеться,
 Сріблом на сонці перельється.

І ми підем... Де любі ніжки
 Пройдуть, скрипітимуть доріжки,
 І де твій погляд тільки гляне,
 Там сніг змарніє і ростане.

І де уста твої всміхнуться,
 Сніги там сонцем перельються.
 І буде нам там світло, красно!
 І в серці буде ясно, ясно!

Огні упали на Дніпро,
 На хвилі посідали,
 Дніпра сердите сребро
 У злото закували.

Ми станем, серце, на горі
 І глянемо на доли:
 Мандрують човни по Дніпрі
 Блискучі, як гондоли.

Поглянь на берег! Він горить,
 Обняв огнями води,
 А місто в сварці гуркотить,
 І плачуть пароходи.

Хай плачуть! Сяють нам огні,
 В твоїх очатах зорі...
 Чи бачиш ти в півні на дні
 Блискучі метеори?

Як любо вдвох нам! Це казки,
Це дивні сни не ночі!
Сплилися наші рученьки,
Злились в кохання очі.

44

Що буде далі, серце, з нами?
Якими ми підем стежками?
Які нас муки поведуть
І наші руки розкують?

Чи ждуть нас радощі чи жалі?
Чи ми розлучимось в печалі,
Чи розійдемося, як зійшлися,
Чи розілеємось, як злились?

О, ні! Хай поросте тернами
Той шлях, що перед нами —
По ньому серце моє піде,
Хоч в тернах кров'ю зійде.

45

Чого огнем ти спалахнула?
Очей своїх не підняла,
Чужою вийшла і пішла?
Чи не схотіла, чи забула
До мене оченьки звернуть,
Мене їх сяйвом обгорнуть,
А мла твій зараз слід сховала
І нас без жалю роз'єднала.

46

Торкнуся пальчиків твоїх —
І все в мені тремтить...
Серед очей і уст другіх
Твій образ скрізь горить...
Невиразні всі, як стіна,
І ти одна, одна!

Не йди! Побуть іще зо мною!
Так ясно й радісно з тобою!

В дощах і хмарах сіре небо,
І ясно так в очах у тебе!

У ніх хмариночки немає,
В блакиті їх так сонце сяє!

Куди ж ти хочеш його взяти? —
Воно для мене і моя ти!

Твоє втомилось уже серце,
І наше на піску човенце?
Ти кажеш: ні!... А плачуть очі...
Чого знов серце твоє хоче?

Ти тужиш... Знову сонцем сяєш...
Нащо ти серце моє краєш?
Хіба не бачу я крізь сміх
Зітхань і сліз твоїх?

Тебе до мене хто прислав?
Тобі про мене хто сказав?
Чи довго ти мене шукала?
Мене ти знала, чи не знала?

Ти йшла колючими тернами?
Які ж дороги перед нами? —
Ті золоті, що в дивнім сні
З тобою снилися мені?

О, стань! Подивлюсь я на тебе:
З ланів зелених ти, чи з неба?
І як це дивно: ти і я:
Ти така світла — і моя...

Я був у сні, ти розбудила...
Чи я тепер іще у сні?
Ти принесла мені пісні
І білі, білі крила!

Ти щастя?... Як пізнаю я?
О, знаю: ти — любов моя!...

50

Я знаю, знаю! Ти прийдеш
І мені сонце принесеш;
І хмари ці, дощі осінні
Розвіються в твоїм промінні.

Ти принесеш з собою чари,
Ти розженеш ці сірі хмари,
І нам постеляться під ноги
Ясні, соняшні дороги.

На серці в мене ти займешся,
Як зірка високо зів'єшся,
І загорить огнем від тебе
Кругом земля, і хмари, й небо.

51

Стрічатися і розлучатись
І, з поцілунками німими,
Над рученятами твоїми
В прощанні нахилитись.

Давити в серці болі й муки,
Здіймати з шиї твої руки,

Уста твої з уст відривати
І сльози-очі цілувати.

Чи притулить до серця груди
І не пустить тебе нікуди?
Або схилитися під ноги
І вмерти край дороги...

Ні, йди! Бо ці страждання
І є — к о х а н н я...
Хай в серці ние рана,
Та будеш ти, моя кохана,
Ним завжди бажана і ждана!

52

Потонув Київ в синій млі,
Неначе в океані,
Спустились хмари до землі —
Ми бродимо в тумані.

Огні, як птахи, по шляхах
На гіллях посідали,
І пір'я золоте у снах
Під ноги поскидали.

Аби ступать... Кругом туман
Все оповив, закутав,
І Київ — сивий дідуган
Нас в бороду заплутав.

Ходім в шовкових пасмах сіх, —
Нам в млі, як і в промінні:
Панує радість в нас і сміх,
Ясні нам дні осінні!

Схились до мене — ми підем
Крізь тьму й людські отари;
В собі ми сонечко несем,
Хоч другім плачуть хмари.

Схились до мене, руку дай,
І ми підем, як діти...
Шумить в мойому серці гай,
В твойому пахнуть квіти.

Тебе на рученьки схилити,
 Тобі устами обпалити
 Твої уста зомлілі
 І плечі білі, білі...

Твої шовкові пестить коси,
 З очей збирати срібні роси,
 Твою головоньку ласкати
 І брови цілувати...

Хай дощ по вікнах шелестить,
 В сльозах хай стогне місто, —
 В твоїх очах ясна блакить,
 В твоїх очах так променисто!

Чи день, чи ніч — одне і те ж;
 Чи йде день, чи спинився...
 На мої руки ти схилися
 І свої очі змеж...

Сховає сонце себе в ніх,
 Та личенько не вгасне:
 Нам будуть сяти з уст твоїх
 Небес дороги ясні!

Твоє мовчання — моя мука...
 Скажи ж мені усе!
 Яка печаль, нудьга-гадюка
 Твоє серденько ссе?
 Не скажеш ти, що в серці є
 Розчарування й жаль,
 Та криє личенько твоє
 Чого-ж печаль?

Крильми б'ють вітри по Дніпрі
І в'ються, як гадюки...
Візьмемося за руки
І станем на горі.

Як любо вдвох нам тут стоять
Між небом і землею!
Нам вітри пісні шепотять,
Любуються тобою.

Бажають вітри — парубки
Тебе на крила взяти,
Твої маленькі ніженьки
І коси цілувати.

На воду падають чайки...
Там хвиля білосніжна...
Тут на горі я хміль в'юнкий
А ти берізка ніжна.

Я обів'ю гнучкий твій стан,
Сплетуся я з тобою...
Хай по горі повзе туман
І криє нас собою.

Бо сонце гляне із-за гір
І нам проміння кине, —
Тоді туман, як дикий звір,
В ярах і долах згине.

Ти не лякайся очей людських, —
Вони не злі, нещасні;
Бо темно й зимно в серці їх,
А ми, як зори ясні.

Чого ти плачеш? В яким жалі?
Якій ти віддалась печалі?
Чого уста твої німіють
І слізьми очі туманіють?

Що мрії золоті розбились?
Що ждане щастя тільки снилось?

Коли від мене жаль — мене забудь
І вільна й світла будь!
Я не впаду тобі під ноги, —
Я стану край дороги, —

Щоб ти пройшла у царство мрій коханих
По мого серця ранах.

Завяну, зсохну я — барвінок край дороги...
Ні, простелюсь тобі під ноги,
Щоб ти пройшла по ніжнім моїм листі
В краї веселі і барвисті...

57

Ми вдвох, одні... Ми у дорозі
У казки й щастя на порозі...
Щоденні пута з себе скинем
І, як пташки ті, геть полинем.
Нехай лежать раби недужі,
А в нас є крила вільні, дужі.

Ми спинимось в чужому краї,
І нас там воля привітає...
І там моя, моя ти будеш!
Мене до серця приголубиш
Без остраху і без вагання...
Там же нас щастя і кохання!

І як тут любо! Ми як з неба...
Ми як від щастя... Що нам треба?
Нас тут ніщо не роз'єднає,
Нас тут любов одна стрічає!

Це ти зі мною... Сонце стало
І нам в вікно весь світ послало.

Чи це тут квіти розцвілися,
І ми диханням їх впилися,
Чи твої плечі білосніжні
Мене вгортають в чари ніжні?

Шовкові розплітаєш коси,
Злотії сиплеш в сонці роси...
І твої коси у промінні —
Зелені, наче в баговинні...
Ти не русалка?... Твої очі
Мое серденько залоскочуть;
Як ті зелені ізумруди
Проміння сиплють в мої груди.

Ти русалонька з гаю чи з жита,
Квітками вбрана, росами вмита?
Вітри тобі твої коси чесали,
Білії плечі в їх пасма вбирали...
Дай мені рученьки, стисни ти їх...
Хочу я вмерти в ручатах твоїх...

Я бачив: йшла весна
Ясна, ясна...
Раділо сонце, сяли роси,
Шептались трав зелені коси,
Цвіли квітки рясні,
Дзвеніли скрізь пісні...
То ти була!... Тепер я знаю —
Тебе я знову зустрічаю.

Дивно!... Очей ясніх
Ненадивлюсь твоїх,
І білих рук, як сніг...
Я впасти б міг до ніг
І ноги цілувати,
Щоб тільки тут була ти.

Ніжне дихання твоє
Входить у серце моє...
Що кажеш ти мені
В утомі і в огні?
Які солодкі ці зітхання...
Слова кохання!
Ти спиш... Твої це брови?
І коси золоті шовкові...
Ніжно до них пригорнуся,
В чарах в етер обернуся.

Уста горять, а личенько так біле...
Обійму я головоньку зомлілу
І припаду до плеч твоїх устами...
Хай запанує ніч над нами.

Ти серна з гір ясних,
Гнучка лоза ти з гаю?...
До ніженьок твоїх
Я голову схиляю...
Хто дав тебе мені
В цім сні?

Подивись, подивись мені в очі!
Небуття я так хочу, так хочу...
Хай душа моя в ніх заніміє
Моє серце згорить, ізітліє...
І ніхто вже тебе не відійме —
Будеш в вічних ти, вічних обіймах!

Дай рученьку до уст моїх!
О, не відводь очей своїх,
І голову візьми мою в долоні,
Щоб я умер в тебе на лоні.

58

Ні радощів, ні мук уже нема...
В душі моїй пільма...
І скоро й серденька не буде —
І заніміють груди.

Тоді до мене в гай німий прийдеш
І своє серце принесеш,
І плакати будеш з туюю тяжкою,
Схилившись на-ді мною.

Роспустить жаль над нами чорні крила...
О, як ти плакати будеш, мила!
Проймуть діброви твої жалі
І віти схиляться в печалі.

59

Слухатъ тебе — серце болить,
Мука — тебе любить.
О, не кажи тих слів болючих —
Мовчи ти лучше...

Щоб не ходив я, не питав
У ясних зір, у пільми ночі
Кому світили твої очі,
Хто твої рученьки стискав.

60

Тяжко на серці? Вже гасне любов?
Кажеш — не будеш такою вже знов...
Що ж в тебе в серці? — покора німа?
Місця коханню у ньому нема?

Не вір, не вір! Любов не вгасне,
І твоє личенько прекрасне
Засвітиться її огнем;
І знову руки ми сплетем,
І знову зіллємось устами —
Любов між нами!

61

З країни сонця і тепла
Куди любов нас завела?
В країну сліз і мук німих,
Неначе діточок малих...

В тернах колючих ці дороги...
Хто кидав терни нам під ноги?
Самі ми з серця терни рвем,
Собі під ноги їх кладем.

Не плач! Ми вийдемо тернами
На ясний шлях, що пеерд нами...
Нам сонце стелить там дороги
В свої пресвітлії чертоги.

Де сонечка нема,
Там смерть, п'ятьма.

Ти сонечко мені!
В душі моїй пісні.

Одвернешся, погасиш свої очі
І жить не стане мочі.

Спиняє тебе дощ, п'ятьма тебе спиняє,
І вітер ніженьки твої збиває...
А ти ідеш, ідеш —
В серці любов несеш.

Яка граційна ти! Як кізонька із гаю.
Доріженьку обережно шукаєш,
Вперед подивившись, оглянешся назад,
Огнів проходиш ясний ряд.

А я, як тінь, твоєю йду стопою.
Любуюся тобою.
Іди, іди, кохана моя, йди!
На мої груди упади.

У твоїх кіс уже уста мої...
О, оберни ти оченьки свої!

І не лякайся, кохана моя, —
Це моя тінь... це я.

У сивій млі, в дощах, вітрах,
Сховавшись в темряві, утонувши в огнях,
Кругом нас місто мокреє гуркоче.
Моторів плинуть дикі очі,
Трамваї в темній млі
З п'ятьми пливуть, як з під землі.

Що нам до того? Ми ідем
І сонце й світ в собі несем!

Немає неба, ні землі —
Тільки є оченьки твої,
Тільки є ти, любов моя,
І коло тебе я!

65

Знову сонечко в серці моїм засвітило,
Знову мене пройняли золоті його стріли:
Ти усміхаєшся й світиш мені —
В радощах, в щасті тепер я, як в сні.

66

Тебе морози цілували?
У іней брівоньки прибрали.
Поглянь! Дерев'я петлихаті,
Кругом блискучі, білі шати;
Шапки каштани повдягали
І, як діди, над шляхом стали.

Уся зима до нас сміється
І серце їй на зустріч рветься...
Чи не того, що ти зі мною
Мені так радісно зимою?
Так легко йти по цій дорозі
В снігу, у сонці і морозі.
Тебе під рученьку узяти
І мерзлі вії цілувати!

Зима нас, серце, привітала,
Зима тобі дороги встала,
Щоб тільки ти пройшлася ними
Своїми ніжками малими.

З любов'ю й смерть іде об руку...
У радощах почувеш муку,
 Із щастям стрінуться печалі,
 Зі сміхом линуть гіркі жалі.

Життя всим серцем зажадаєш,
 І нагло смерті забажаєш;
 Життю у піснях розіллєся
 І об каміння розіб'єшся.

Тебе на рученьки підняти,
 Шовкові поли цілувати;
 Тебе поставить перед себе
 І все дивитися на тебе.

До уст згорнути твої руки
 І пити солодкі серцем муки;
 В коліна голову покласти,
 Тобі до ніжечок упасти.

Твоє дихання ніжне пити,
 Тебе до серця притулити
 І все забуть... і линуть, линуть;
 В твоїх обіймах згинуть, згинуть!...

О, зимо, зимонько! Що робиш ти із нами?
 Нащо ти сиплєш так снігами?

Де зорі яснії нам сяли
 І віти пісні нам співали,
 Схилились віти там сумні —
 Одні й самі...

О, зимо, зимонько! В цей дивний час
 Ти гонєш нас...
 Ти лютая, безжалістна зима!
 У тебе серденька нема!

Гей, зимо! Не зважай! Мети сніги, мети!
Ми будемо, сміючися, іти,
В яснії личенька вітри твої стрічати,
На коси й брови іней набирати...
У твоїх фугах пісень стільки ясних!
У твоїх шатах стільки чар прекрасних!
Мети ж сніги, на зустріч нам мети!
Ї краса в снігах буде цвісти,
Як тее сонечко над білими полями,
Засипле їх блискучими зірками.

70

Я божевільний, п'яний я зробивсь...
Тобою я упивсь...
Візьми ж ти голову мою на груди —
І я усе забуду.

Ти руку поклади на чоло моє блідне
Візьми у руки серце моє бідне,
Дивись мені у очі ти, дивись,
У моє серце впийсь,
Щоб зникло все між нами,
І ти була в мені очами...

В твої сліди пахучі буду йти...
Не відійму себе від тебе!
Мого життя мені не треба,
Коли від мене підеш ти.
На землю впаду я, у теплі роси,
У трав шовковії покоси;
Твої сліди я буду цілувати,
В твоїх руках, як те дитя, ридати.

О, наші душі, як одна!
Біжим, біжим, де сонечно зрина
І де вітри крильми б'ють в струни,
Де бурне море гори хвиль здима
І в небо крутить смерчі і буруни!

Ходім, біжим, де сонечко в садах,
Де віти в золоті й піснях
І де цвіти і аромати
Давно чекають, щоб прийшла ти!

Коли огонь вже стане догорати
 І про мене вітри тобі шептати
 При зустрічі з тобою перестануть —
 Прийди й скажи мені, кохана.
 Твоім коханням хочу жить до смерти,
 У поцілунках уст твоїх умерти!

О, не ховай в душі розчарування
 І моїх мрій ясних не укради, —
 В останній день з душою без кохання
 Ти не прийди.

В мережку дерева прибрались,
 Туманом срібним розістались
 До долу хмароньки, і з ніх
 Проміння сонце кида в сніг.

Ранок зимовий, скріпучі дороги;
 Крилами вітри упали під ноги,
 Вщухли їх сварки й пісні —
 Вітри лежать, як у сні.

Морозно й блідно... Опали листи,
 В ірій пташки відлетіли,
 В ірій вітри одшуміли
 Теплі, ласкаві, як ти.

Віти зелені! Де ваше шептання?
 Ночі гаряче дихання,
 П'яні нічні аромати
 Де вас шукати?

Морозно й блідно... А в серці весна..
 Жду тебе, серденько, — йди ти!
 Будемо вдвох ми ходити,
 В тебе, в усмішці вона.

Нам усміхнеться весь світ;
Будемо йти ми, як діти;
Скрізь буде радість ясніти,
Ясні усмішки горіть!

Голови хай повертають,
Радість із нас нехай п'ють,
Втіхою нас зустрічають,
Нашим слідом нехай йдуть.

Ми їм, як казка, як сни чарівливі, —
Хай же ідуть нещасливі,
Хай же ідуть,
Нашим коханням живуть!

Морозно й блідно... А ти вся в огні...
Що ти говориш мені?
Тепло у серці на дні,
Легко, як в сні.

74

Дарма! Усе дарма!
Ти є й тебе нема.
І ти сама не знаєш,
Чого ще забажаєш.
Співаєш ти мені,
Як пташка на весні,
Від щастя і кохання,
Та прийде осінь рання
І вмокнуть ці пісні.

І якже рученьку піднять,
Щоб твої крилечка скувать?!

Пройди ти квіток гай,
Пройди ти квіток поле
І серденьком вгадай
Яка тебе вдоволить.

Ти будеш всіх бажать,
Без жалю всі зривать.

Та знай мої чарівні сни,
Яких ніхто не знає...
І там, де вкупі підем ми,
Назад шляхів немає.

75

Ходім зо мною! Я іду
В чарівне царство казки.
Назад ніколи не прийду,
Згору в проміннях ласки.

О, моя казка чарівна!
Остання і одна!
Ти казку ту сама творила,
До неї двері очинила.

Не оглядайсь і не дивись,
Іди, іди в промінні!
Що серце вабило колись,
Нехай ростане в блідні тіні.

Коли ж зі мною страшно йти,
Душа на волю хоче,
Закрий руками очі
Й вернись від мене ти.

76

Ти пригадала ніч оту мені,
Фантазію не ніч, в краю чужому,
Коли на серденьку мойому
Забулась вперше ти у сні.

Як любо нам було під вербами старими
Об рученьку з тобою вкупі йти!
Поміж людьми далекими й чужими
Була так рідна й близька ти!

Там сонце золотом тебе всипало
І нічка нам дорогу сріблом стлала.

О, хто тебе сюди приніс
 Де цей бур'ян буває!
 Твоя родина — дивний ліс,
 Який в казках буває.
 Твоя родина — наші сни,
 Зелений степ шовковий...
 Ти усміх радісний весни,
 Ти аромат степовий.
 Ти народилася зі сном
 У теплім лісу лоні; —
 У лісі всі квітки кругом
 Вклонились Анемоні.
 Ти народилась у час сна,
 В степу, як сонце спало;
 Тебе голубила весна,
 А сонце сповивало.
 О, хто ж тебе сюди приніс,
 В ці бур'яни колючі?
 Твоя родина — дивний ліс
 Або степи пахучі.

Я — як Саул, ти — Давидова арфа чарівна...
 Дух мій мятіжний горить,
 Світ округ мене тремтить;
 Думка моя б'ється крилами гнівно.

Ти усміхнись!
 І торкнись мене ніжно рукою,
 В серце моє подивись —
 І вгамується серце тобою.

Дух мій — мятіжнеє, бурнеє море,
 Серце — дитяточко хоре.

Сонечко море утише,
 Серденько ласка твоя заколише.

Твоя любов — то казка дивна, дивна!
 Я весь у казці — ти її царівна.
 В її садах, як снах, яснії стежки,
 І сонце з золота плете по нім мережки.

І враз твій гнів, як грім ударить,
 І нашу казку спалить.

І стану я один, один на світі...
 В пільмі не знаю сам де серце своє діти
 Скрівавлене, безумне і німе —
 Саме, саме...

А ти, як сонце, глянеш із-за хмари
 І знов несеш твоєї казки чари.

В моїх устах твої уста горять,
 На моїй ший пальчики твої...
 О, розімкни ти оченьки свої,
 Щоб міг я їх у серце своє взяти!

Яка легенька ти у мене на руках!
 Тебе я тільки в серці чую.
 Твоє я личенько цілую,
 А думоньці здається — це у снах.

І п'яний я з ясних очей твоїх,
 З усмішки, брів, від уст тремтючих
 І твоїх кіс пахучих.

Уста твої я запалю
 І твої кісоньки розмаю,
 Красу — головоньку твоєю
 На серденьку сховаю.

Спаде серпанок з плеч твоїх,
Як хвиля білосніжна,
І вийдеш ти із хвиль отих,
Як Афродіта ніжна.
Зільється племінь уст твоїх
І сійво біле тіла,
І шовк косей твоїх,
І річ в чутті сп'яніла.
І я схилюся ввесь в огні
Над личеньком п'янючим,
І відгукнешся у мені
Ти серденьком тремтючим.
Замре в косах рука моя
На бліднім твоім чолі,
Схилюсь к тобі устами я
В солодкім, ніжнім болі.

82

Де пройдеши ти малими ніженьками,
Всипать там будуть шлях квітками —
Аби ти тільки йшла,
Аби між них була.

О, сонечку всміхаються простори,
Всміхаються зеленії поля,
Злотії мантиї вдягають села й гори
І в radoщах тріпочеться земля.

А ти, як сонечко, в проміння їх вбираєш,
Несеш їм радощі ясні,
Серця, як квітки, розкриваєш
В усмішки радісні й пісні.

Електрика, як зорі. Котить, плине
Потік людський... Чужа розмова, сміх...
Чи ж моє серденько зустрине
Тебе в потоці серед них?

О, промайне голівонька твоя,
Твоє боа й сховається в юрбі...
Хто шепче там слова тобі?
До кого хилешся, кохана моя?

До будяка колючої корони
Схилились пелюстки красуні Анемони.
Бо так у сні
Схотілося весні.
То я і ти...
Чого ж мої колючі листи
Марніють, в'януть
І мої сили тануть?
Будяк вмирає,
А Анемона ніжна розцвітає.

Сніги мій слід тривожний заметуть,
І стане біло скрізь...
О, твоїх сліз і твоїх мук
Не буду знать, не буду чуть.

Обірвуться не дойдені дороги
В степах запашних і ясних,
І станеш ти одна між них,
Одна без мене й без нікого.

А коли прийде хто і тебе поведе
В людяні села, в місто балакуче,
То твоє серце ніжне не розсмуче,
То тільки тінь твоя піде
В розпуці і сльозах,
А ти останешся в степах.

То йшли дощі, і ковалі-морози
Кували з них яснії перли-сльози,
Низали у рядки бріллянтове намисто,
Вбирали в нього місто.

І де дроти дзвеніли мідні,
Там стали струни стрібні.
А ковалі кували та кували,
У скло і срібло місто убирали.

О, ліс тоді увесь стогнав,
І в коси кутались берези білі,
І падали холодні, занімілі...
А ліс стогнав, а ліс тріщав.

Мов дракони вплітались в його коси
Важкі криги й замерзали в них.
І чув я, чув, як дерево голосить...
І чув я, чув морозів лютий сміх.

Тепер он сніг летить, летить лапатий,
Неначе в лісі опадає листя,
І вчора де були рядки намиста,
Нависли там чуприни петлихаті.

Неначе казка — сніг, і сніг, і сніг...
Сховалися роги і контури крикливі, —
Що геній наш зробити ще не зміг,
Зробили те морози жартовливі.

І ліс загруз у сніг,
Стоїть в новій одежі...
І тільки плачуть зламані берези.

О, ти не знаєш серця мого муки
І зміряти не зможеш ти її...
Як віти в'ялі, опадають руки
І ніженьки згинаються мої.

О, очі ці, що зорями ти звала,
Що ти любила й цілувала,
Замкни, замкни мені,
Щоб я потонув в тьмі...

Та ні, піду я у гаї,
Де бродять наші тіні,
Де пахнуть обійми твої,
І впаду на камінні...

Або піду туди, де зустрічались ми,
І обіллю твої сліди слізьми, —
І може втихнуть мої рани
І легше стане.

Про тебе вітри стану я питать,
Роспитувать гілля тримтюче,
І може серденько болюче
Від того стане засипать.

Зустріну тінь твою, прекрасну як і ти,
І впаду у риданні...
Не зможеш, ні, проз мене ти пройти,
Щоб не схилитись у коханні.

О, серденько твоє здрігнеться з моїх мук
І розпадеться мур між нами,
І мою голову, розтріпану вітрами,
Візьмеш із жалем ти до ніжних своїх рук.

Бо ти мене любила,
І холодом не зможеш глянуть...
Забудеш ти людей, що округ мене стануть,
І будеш плакати коло мене, мила.

88

Минають мої дні
Як коні з крильми огняними.
Біжать, летять шляхами золотими...
Так радісно мені!

То я тебе кохаю,
І дні мої — то золоті листки
В чарівній книзі, їх я відкриваю
І в них читаю
Чаруючі казки.

Учора ще шляхи ясні стелились,
 Казки і марева чарівні, дивні снились,
 Бреніли в серденьку пісні...
 Чого ж сьогодні
 Розкрилася страшна, німа безодня,
 І сльози капають рясні?

Та знову за сльозами сміх
 Іде, як сонечко з-за хмари,
 І серцю несе чари,
 І легко, радісно від них.

Ми будемо байдужі —
 Підем в чарівний край...
 Гримлять громи нехай
 І падають з дощів калюжі.
 Для нас там сонце сяє
 Громів, дощів немає.

Мовчать аллеї... Парк стоїть в снігах,
 Старі кленки всміхаються у снах...
 Що сниться їм? — Твої шовкові брови,
 Чи наші радісні розмови?

О, твої ніженьки в снігах,
 На вії падають сніжинки,
 І тають, тають що-хвилинок
 Як поцілунки на устах.

Зима! Зима! Ходім снігами,
Вже ось весна іде з пташками і піснями...
І моє серденько сміється,
Снігам, пташкам на зустріч рветься.

92

Забуть тебе?
А ти підеш і сонцем ясным станеш
І другим в вічі глянеш...
Де діть себе?...

Як відірвать від серденька себе
І край дороги стати?
Не мать, не мать тебе,
І все ж тебе кохати?

Горіть, ламати в тузі руки,
Тебе у серденьку носить,
Тебе любить
Для муки...

93

У сонці парк... У золоті тополі...
І ми з тобою вдвох, одні...
Хвилюються жита по полі
І золоте своє колосся
Схиляють до твого шовкового волося,
Нашіптують пісні.

Яка краса!... Стоять волошки сині...
Ти мариш в сні...
Срібніють ген стежки в шовковім павутинні,
Снуються золоті нитки в промінні...
Давно ця казка снилася мені.

То сон твій — казка моя дивна,
А ти у ній — царівна...
Так марив я, а тобі сни ті снились —
Мої казки,
І наші золоті стежки
У снах, казках схрестились.

Тебе спинила пісня моя ніжна,
І ти, як хвиля бистробіжна,
Спинилась на мить... Гойднеться море
І хвиличку поборе.

Полиниш ти до інших берегів,
Казки і пісні більш де дивні,
І згине сила моїх слів,
І станем ми далекі і нерівні.

О, коли так, спинись!
Коли далекі ваблять тебе пісні,
Пройди крізь сльози неутішні,
В свій край вернись!

І буде казка в мене дивна,
І будеш ти у ній царівна,
Кохана і прекрасна,
І буде туга моя ясна!

Ще ліс у сні... Ще поле білосніжне,
Мовчать гаї,
Та небо вже блакитне, ніжне,
Як оченьки твої.

Летять, як пух, хмаринки білокрилі,
Мов журавлі,
І сонце йде в їх білій хвилі,
В сріблі й теплі.

Тебе нема, нема!...
Що сталося між нами?
Я б небо цілував гарячими устами,
І пив би, пив його очами...

О, яка мука душу обійма!
Твоїх очей нема, нема...

Гей вітерок на чолі промайне,
Крилом своїм черкнеться, —
Неначе шовк косей торкнеться,
І серденько болюче стріпоне,
І серденько заб'ється, так заб'ється!

Тебе нема... Забуть тебе, забудь...
Та як забудь?... Заснуть?
Іти, іти, закривши очі —
Не має серце ночі.

Куди ж іти?
Коли у серці мушу я й тебе нести!

96

Ти кажеш йти мені, іти
Із тих країв, де зостанешся ти...
Щоб я пішов з закритими очами
У царство смерті і пільми
Самотніми і мертвими шляхами
Із тих казок, де так кохались ми...

Іти один, один... У пільму ночі
Щоб вгасло серце, вгасли очі...

Та хто ж піде з твоїх ясних країв,
Де сонця золото і затінки гаїв,
У темряви підземні,
Де плачуть тіні темні!

97

Забуть тебе, то ж оченьки закрить
На віки...
І сліз болючих лити ріки,
А серця не вгасить.

Іти в світи, од себе бігти, бігти,
Упасти ниць,
А серденька вгасить
Усе ж не змігти.

98

Усе, усе, що хтіла ти сказати мені,
Я чув, я слухав, як у сні...
Бреніли сльози на очах моїх,
А на устах блукав облудний сміх.

О, слухати тебе не мало серце мочі,
І плакали, сміючись, очі.

99

Іти колючими тернами,
Блудити темними лісами
І вийти враз на ясний шлях,
Де в сонечку гаї, вітри в піснях.

Зустріть тебе, піти в ясні діброви
І цілувать твої сліди і брови...

Хто ж вернеться назад в ліси ці темні,
Де бур'яни ростуть нікчемні,
Де сонечка нема, пільма сліпої ночі?
Ніколи серце не захоче.

100

Як діти йшли ми ясними шляхами
У соняшні сади, степи, гаї,
Дзвеніли навкруги простори всі піснями
І кликали нас в гості солов'ї.

Ми йшли в вінках, і очі в тебе сяли...
А щастя скільки в серці в нас жило!

Як радісно, як легко нам було!
Вагання ми не знали.

І от розпуття... Стали ми обое,
І серце колиться надвое.

101

Тремтять уста... Сльоза от-от впаде,
І вирветься з грудей твоїх ридання...
Впилося кігтями моє кохання
У твоє серце молоде.

І біль, і ніжний жаль, і розпач, муки...
І ломляться з відчаю твої руки.

Піти від мене геть в краї,
Де вільно вітри линуть,
Сміються де і плачуть солов'ї...
Піти, піти — мене покинуть.

Та як піти? Як з серця відірвать
Свою любов?... Сліди криваві стлять
І йти, іти, доки не впадуть ноги,
Щоб вмерти в муках край дороги?

Зімкни уста і глянь в степи і гаї, —
Хай сльози котяться з очей твоїх, —
В степах лунає щастя сміх,
Твої шляхи там стелються без краю
І сонце золотом всипає ніжно їх.

Мени мене!... Роби, що серце хоче.
Ти не дивись, що плачуть мої очі.
І підеш вільна ти в краї свої; —
Тебе піснями стрінуть солов'ї.

102

Коли уста від болю й мук тяжких
 Для ніжних слів зімкнуться,
 Упадуть сльози із очей ясних,
 Усмішки обірвуться, —
 Друг другу гляньте в очі ви кохані,
 І враз загояться у ваших серцях рани.

103

Твої брови цілую в утомі німій...
 О, не йди ти, постій!
 Чуй весна в кожній жилоньці б'ється!
 Подивись! — До нас небо сміється.

Вітри хмари із неба женуть.
 Йде весна, її подих вже чуть.
 Розкриваються серця, як квіти;
 Ми з тобою щасливі, як діти.

Йди, щоб в мріях й усмішках заснуть.
 Тебе сни чарівні стережуть...
 Рука руку пустити не хоче —
 Від очей не одірвуться очі.

104

Прийде весна, і птахи прилетять...
 Чи знову підем ми в степи й діброви?
 І віти й трави нам чи будуть знов шептять
 Свої казки й чаруючі розмови?
 Чи ж буду знову я в екстазі цілувать
 Твої уста і брови?

Повіють нам вітри і схиляться гаї...
 І ми підем, де плачуть солов'ї,
 І місяць де, окружений зірками,
 Розіпне шатри над степами.

Підем, де пливуть ніжні аромати,
 Співають в затоках дзвінкі очерети...
 Чи ж знову будеш ти
 Мене галубить, обнімати,
 Свої слова чарівнії шептати?

Нас ждуть казок і марев береги,
Нас ждуть і манять дивнії діброви...
Ми йдем у весну повнії жаги
І п'яні від любови.

105

Ти — як ніхто, і я звернув з дороги,
Щоб ми пішли ясні, ясні, як боги...
Нас тільки двоє — серце в нас одно,
Ми йдем в ліси, ми йдем в діброви темні,
Де є казки і марева таємні,
Що кликали, що звали нас давно.

Підем, підем! Назад дороги згубим...
Чи ж серце зрадить там твоє мені,
Коли з ясних шляхів в лісах таємних зблудим
І станем серед них самі й одні?
Чи замість ніжних слів кохання
Прийдуть до мене сльози й нарікання?

106

Твої очі в сльозах, моє серце у муках...
Хто втішить нас?
Як протягнуть до тебе свої руки
В цей тяжкий час?
Коли ж опадуть перли-роси з очей твоїх
І на устах, як сонечко, заграє знову сміх?

107

Сьогодні ще стоять
Морози люті,
І ріки, в криги куті,
Мовчать.
Та в весну ти не віриш, хоч сама весна...
Та подивись!
Яка блакить на небі вже ясна,

Як хмароньки прозорі простяглись,
Мов журавлі із ірію пливуть!
Вже весну чуть!
В твоїх очах весна,
І личенько вже пахне квітоньками...
Іде весна з вітрами і пташками,
Вже сонцем сипле в нас вона!

Прянуть мене уста твої!
Вже шелестять мені гаї,
Про тебе гомонять діброви
І трави шепчуться шовкові...
На зустріч вітрам я іду —
Я чую весну, весну жду!

108

Що скажу я на всі слова твої?
Що принесу ізнов до твоїх ніг?
О, коли б я сказати міг,
Що твориться в душі моїй!
Головоньку до ніг твоїх схилю,
І скажу знов, що я тебе люблю.
Я тіль твою... в твої сліди іду,
Назад дороги не знайду.

109

ДНІПРОВІ ГОРИ

Там на горі Перун стояв
І кидав блискавками,
А тут Ярило-бог блукав
Лісовими стежками.
Серця дівочі чарував,
Кохання чари віяв,
Живі істоти парувал,
Життя насіння сіяв.
І Україна все росла
І пущі оживали,
На ріках, балках і ярах

Оселі виростали.
Коли ж Перун старий упав
В Дніпрові сині води,
Ярило самодержцем став,
Завоював народи.
Земля живе! Квіти цвітуть
І множаться створіння.
В далеку будучність ідуть
За поколінням покоління...

110

(ФІНАЛ)

Із пекла виліз хтось і став гарчать над містом,
Як псюка злий, пекольним хрипом-свистом...
Із рота сипались смертельні зуби псові —
І було місто повне смерти й крові.
І тоді другий хтось з узлісся, в зустріч псові,
Став кидати каміння стопудові.
Важкі і голосні, як грім падучий, —
І з Смертю рядом Регіт став трясучий...

А був початок казки... В неї входили ми
Такими ніжними, коханими дітьми.
Я був король, ти — короліва ніжна;
Я чорний весь, а ти вся білосніжна.
Вінчали нас на царство в темнім храмі,
Блищало золото, курились фіміями,
І тихий світ, і тихий спів священний
Давав нам спокій радісно-блаженний...

.....
Було так тихо... безмятінно!
Великий хтось, здавалось, ніжно, ніжно
Схиливсь над містом, пільми пеленою
Укрив його, як міцною стіною.

1 лютого 1918.

МІЙ САД

В ОГНІ БОРОТЬБИ
НА СВІТОВИХ ДОРОГАХ
ОСІННІ РАНКИ

В ОГНІ БОРОТЬБИ

(1918—1922)

УРИВКИ З “ОБЛОГИ СТОЛИЦІ”

Як я люблю тебе, моя столице!
Твої сади, де стільки є згадати,
Твої двірці веселі, білолиці
І твоїх парків золотії шати...

А в ніч страшну твої двірці горіли,
Пожежі їли небо язиками,
З лісів гармати, як звірі, ревіли
І вивали в тілі твоїм рани.

Стогнало й плакало каміння горде,
Здрігалися одвічні твої гори,
А зза Дніпра ішли нові ворожі орди
І несли знов тобі старе, огидне горе.

І часом в північ раптом затихали
Перегуки гармат і тукіт самопалів...
І тільки десь нечутно умирали,
А крила ночі ніжно їх вкривали.

Мовчали улиці, як ті глибокі ями
І не горіли радісно огнями
Двірців колони, вулиць амфіляди,
І затихали навіть барикади.

Було так тихо і так безмятінно...
Великий хтось в північ схилився ніжно
Над містом зраним і теплими сльозами
Точив на рани благісні бальзами;

Вкривав його нічною пеленою,
Мов заступав від ворога стіною...

Прекрасний був ти в перший день.
Чоло твоє, як сонце, сяло.
І серце в радощах сміялось,
І серце плакало з пісень.

І все пройшло... О, мій коханий!
І деж ти сяйво розгубив?
І деж ти розум свій пропив,
Що йдеш забруднений і п'яний!

О, ми не станемо, як Хам,
З обличчям блазня над тобою...
Не має ймення тим синам,
Що криють свій народ ганьбою!

Чи старець ти з торбами край доріг,
Чи п'яний раб, що волею напився,
Чи мученик, що болями знеміг,
Чи той орел, що крилами розбився, —

Хіба не всеїдно для нас, дітей твоїх,
Що звязані нерозвязно кровлею?
Ганьба тому, хто честію своєю
Купив срамотній ренегата сміх!

14. I. 18.

І ви прийшли на оргії шаленні,
І свої пісні принесли!
Чи ви із розуму зійшли?
Чи ви раби безчестні і нікчемні!

Батьки он ваші на хрестах,
В хатах збезчещені сестриці,
Братами стогнуть всі в'язниці,
І цей бенкет на їх кістках!

Ідіть в ліси, біжіть у гори
З країни глузу й пожарів.
Хай в вашім серці заговорить,
Коли не лицарство, хоч гнів!

Не стійте тут, поміж катами,
І уст, як блазні, не хмиліть, —
Коли не сила будь орлами,
То хоч від сорому ідіть!

11. XII. 18.

Вас тішать жупани й кунтіші?
Вас тішить брязкіт бунчуків...
О, полохливі, гидкі душі
Рабів, незрівняних рабів!

Ідіть туди, де попід, кров, знущання!
Де селища і хуторі горять,
Де теплі трупи ще лежать
І не спиняються знущання!

Ідіть туди, де ці кунтуші п'яні,
Де їх співають нагаї,
І вдарте там, як ті цигани,
Ви у цимбали їм свої!

І хай народ, цей страдник терпеливий,
Підніме очі і на вас,
І хоч у цей останній час
Вас може пройме гнів правдивий!

4. IX. 18.

О, не кажіть, що кров дощі омийуть!
О, не кажіть, що рани заживуть!
О, не кажіть, що там, де ями риють,
Колись квітки й барвінки зацвітуть.

О, не кажіть: нехай горять оселі
І над людьми знущаються звірі!
Не тіштеся, що пісні веселі
У кобзи тнуть сліпії кобзарі!

О, не кажіть: дарма, що палять хати
І в кайдани народ кують...
О, не кажіть: що гетьманські палати
Вкраїну-матір вознесуть!

Ось прийде час: народ в станне
Ці людомори продадуть
І святощі на поругання
Його найкращі оддадуть.

Так сядьте край доріг жахливих,
Серед осквернених руїн —
Гнів в ваших душах полохливих
Розбудять валки домовин.

І хоч орлами не взлитете, —
Нема в вас смілости орлів, —
То за орлами ви підете:
Вас поведе одчай і гнів!

4. XI. 18.

Не йде пророк! За алтарями
Стоять жерці з брехливими словами...
Самітно, холодно і темно.
І молиться народ даремно,
Закований, поруганий, в неволі!
Нема кому утішить сльози й болі!

І в темряві сини його встають
І б'ються, як орли, в кайданах,
І падають, знесилений, в ранах,
І сови очі їм клюють.

В пустиню шакали збігаються й співають,
І оргії над трупами справляють...

Пророче, йди! Не йдеш, так сонце встане
І з смертного одра піднімуться титани!

4. XI. 18.

Пожежі, попіл, сльози, кров...
Земля моя руїни...
Хто ж тут, між трупами святими,
Кричить, як пугач, про любов!
Палають села, по шляхах,
Як ті розбійники і таті,
Німії висять на хрестах
Брати мої розп'яті.

А він кричить все про любов,
Північний пугач України,
Що обернув її в руїни
І точить люто її кров.

ХІІ. 18.

З часів, як матір розп'яли
І храм наш зруйнували —
Ви в нас одні, як ті вірли,
На волі тут зростали.

Живий Господь! І от з мерців
Воскресла наша мати...
Та глум! Синів її — орлів
На матір кличуть стати!

Злітайте з гір! Ідьте! Ідьте!
І в перший раз, як діти,
Свою ви матір обступіть,
Мечами захистіте!

26. ХІ. 18.
Кубань.

Так гріє грім, і в грохоті страшнім
Здається світ розсиплеться в атоми...
І з трепетом душі ждемо ми,
Щоб встати із руїн під сонцем золотим.

А хмари пролетять і громи прогремлять,
І радість вирветься з увільнених грудей...
І знову в серці пісні зашумлять,
Хоч сльози капують з осяяних очей.

27. ХІ. 18.

Нехай несеться рев звірів,
Нехай із нір сичать гадюки!
Нехай до тебе лізуть руки
Старих і нових ворогів...

Дарма! Народе дивний мій!
Ти честію і славою покрився.
Од нині ти не раб німий,
Що всім з по корою хилився!

Титан ти! Колос світовий!
Чоло твоє над миром сєє
І шлях величний і ясний
Тобі твій геній прокладає!

З яких наруг, о рідний мій!
Ти встав, як кара неvbлаганна!
Хвала крові твоїй святій
І тобі, лицарю, осанна!

О, може быть — нові пани
К тобі незнанні завітають
І на твої степи-лани
Свої отари позганяють.

О, може быть, що чорна сила їх
Полонить ордами дітей твоїх!

Хай йдуть отари темних сил —
Твої мечі гремлять на межах
І слава батьківських могил
Воскресла і стоїть на вежах!

І як в нерівній боротьбі
Сьогодні й крильми розіб'єшя,
Так завтра вище ще здіймешся,
І світ весь вклониться тобі!

22. XII. 18.

Обходячи руїни сел твоїх,
Проходячи крізь хрестні твої муки,
Крізь оргії катів твоїх сліпих,
В відчаї тяжкому ломав я руки!

Не від жалю — до сліз я став глухий, —
Ні! — що, як ти знеможений не встанеш
І зігнешся ізнов, як раб німий,
І півслова катам своїм не скажеш!

Хоч серденько, ізранене в борні,
Де склалися й тобі німі докори,
Надію пестило малу на дні —
Що ти, великий, здіймешся як море.

О, що робили б ми, борці твої,
Коли б ти втих під вражою стопою?
Де діть обличча з сорому свої?
Чи зрадити, покинутим тобою!

О, ні! О, ні! Народе любий мій!
Які б не дав ти нам страждання,
Тебе, як Бога, у душі своїй
Носили б ми, любили б до сконання!

А ти нам радощі ясні приніс,
І в радощах стаєм ми на коліна:
Із бідних рубиш, з попілу і сліз
Встає, як сонце, мати Україна!

з. І. 19.

Коли вже ви не будете звірі,
Камінні совістю і духом онімілі!
Гробокопателі нові й старі,
Од роду дикії й на старість здичавілі!

Вже пятая вітає нас весна
Із сонцем, росами, із травами й піснями;
В повітрі льється ніга чарівна
І шепчуться гаї з степами і полями.

Прислухайтесь! — співає вся земля,
Серпанки ніжнії скрізь легкі тчуть зефіри,
І ризу ніч над вами простеля
В смарагди вбраную, алмази і сапфіри!

Он, чуєте? — дитячий сміх дзвенить...
В дівочих грудях спіє мед кохання,

І степ, і гай, і поле гомонить
В бенкетах-радошах од вечора до рання!

Огляньтесь кругом у страшній злоби млі!
Огляньтесь назад, безумні діти Божі!
Ви зрадили прекрасний рай землі
І в пекло кинулись, де муки, сум і сльози!

12. 1. 19.

Не діти ви! Не лицарів сини!
І дідівської в вас немає чести...
Коли б з могил звелись тепер вони —
Ганьби від вас не всіли були б знести!

Раби ви стали, наймити катів,
Що точать ніж на матір Україну!
Ах, вирвав би свою стару чуприну
Останній з ваших лицарів дідів!

В полон взяли вас плавні і сади,
І ці лани гноїсті й луки...
Не думав той, хто вас завів сюди,
Що закопав в гної вас і багнюки!

Сидіть же, спіть в сажах цих, у гної,
Або на матір йдіте із ножами...
За неї стали лицарі-сини в бої
І стрінуться достойно з вами!

12. I. 19.

Кубань.

Як виходили в поля ми —
Не зустріли орачів;
Ми бродили, як лісами,
Чагарами бур'янів.

Як виходили ми в бої —
Ми були одні, самі!
У людей були герої,
А у нас раби німі!

Чи ж блукали ми сліпцями?
Чи прозрів наш край в той час,
Як рожевими казками
Зійшов ранок і погас?!

Вже ж ми вибилися з мочі,
Нам зіставсь безсилля гнів...
Так чого ж у пільмі ночі
Все ще чуť громи мечів?!

Хто схрестився там мечами?
Хто герой оставсь в борні?
То покинутій нами
В судний час раби німі.

Там щодня встають герої,
Горді, смілі, як орли,
І без нас приймають бої,
І вмирають, як леви.

А ми ходим під тинами,
Під чужими ворітьми...
Чужина цвіте рабами
І рабами бродим ми...

13. XI. 22.

Ми не спали, не дрімали —
Ждали ранок чарівний,
І прийшли тобі й сказали,
Що почався день ясний.

Що в степу твоїм безкраїм,
Де не має меж тісних,
Дні-казки тебе чекають,
Повні радощів і втіх.

Слухав ти, і в той час другі,
Незапрошені, чужі,
Вже несли тобі наруги
І криваві ножі.

І спинивсь ти край дороги,
Мов не знав куди піти,

Поки руки тобі й ноги
Не скували знов кати...

І зійшлися тобі межі,
Як на цвинтарі тіснім —
По хатах пішли пожежі,
Смерть обходить кожний дім.

Знов широкий степ пустує.
Трави, сонце золоте...
Дикій кінь його плюндрує
І будяк на нім цвіте.

17. IX. 22.

НА СВІТОВИХ ДОРОГАХ

(1918—1928)

**
*

Весь в співах сад, у пахощах аллеї..
І де ми йшли в озера чар і втіх,
Схилялися до ніжних ніг твоїх
І іриси, і білії лілеї.

І там, де сонце золотим крилом
Розсипалось на стежці, як червінці,
Зустрілись ми з маленьким паучком,
Що тихо спав на срібній паутинці.

І скільки я не кликав — повз пройти,
Пішла шукати стежки ти тернами...
І чую я, як тужиш тепер ти,
Блукаючи за брамами й мурами.

Шепочуть віти, в дзвонах всі пташки,
І курять квіти сонцю аромати...
Без тебе вмерли всі мої казки,
Без мене, чую, плачеш десь одна ти.

26. XI. 18.

Я один... Нікого... Відкрито всі вікна...
Вільно прилітають вітри всіх морів.
Чого ж у оселі моїй так самотно? —
Я ж тебе, кохана, до неї привів.

Та і ти тут біля... Твої очі в морі,
Твоє серце в мріях і душа в піснях.
Ти, як гість той, прийдеш, прийдеш — поговориш,
І знов твоє серце у нових казках.

Я один... Нікого... Була ж ти зі мною,
Ти й зараз тут біля співаєш пісні...

Хіба ти не бачиш, якою тяжкою
Любов наша стала... одному мені!

Тебе нема... в краю очей твоїх
Себе не знайду я ніяк.
Минуло — сон... Серед степів сумних
Стоїть один покинутий будяк.

І ми у двох з тобою, і не раз
Моря блакитні в тихім сні
Гойдали, пестили, як рідна мати нас,
Коли коханно ти корилася мені.

І все ж тебе нема... Стрічають пальми нас
З далеких гір прекрасних і долин —
Ми серед див казкових тих країн,
Що снилися нам в весни кохання час.

Ми у казках... Вітри усіх країн
Загаром криють личенько твоє...
Твоя рука в моїй... і я один, один!
Тебе нема, нема... Хоч ти зі мною є.

Тут кажуть рай був в цім саду
Вічно зеленим, вічно молодім...
З тобою вдвох.. один іду,
Один із серцем тяготно німим.

Колись це все нам снилось тільки в сні...
У нашім парку падали листи,
А з серця рвалися радощі-пісні —
Була зі мною, ніжна моя, ти!

І я б хотів дощів із рідних хмар,
І я б хотів в кленовий парк піти —
Туди, туди, де серцю стільки чар!
Де в пізний час мене чекаєш ти...

27—28. VIII. 19. На Індійським океані.
“Портос”.

На ногах наших пил довгих доріг,
І ніхто тут сказати б не міг,
Звідкиля ми і хто ми.
Наші груди повні життя і втоми...
А серце вільне од туги і горя —
 Ми на березі моря!

Уклін тобі вільне, спокійне море!
Твої води кришталю прозорі
Яку втіху і радість вливають нам в тіло!
І забулося все, що у нім наболіло;
І забулося все — і прокляття й ридання —
Обнімає й голубить твоє нас дихання.

Солоний вітер... Сонце все в промінні;
Морські феї на білих камінні
До сонця курять фіміями,
І плещуть хвилі під ногами.
А поли моря зелені й блакитні;
Вітрила кораблів, мов статуї самотні,
Стоять, не сунуться, туман лише прозорий
Снує свої ізніжені узорі.

VIII. 18.

У вигнанні... Не раби інертні —
Ми як духи крилаті, прекрасні й безсмертні.
Яка в нас сила! Як степи пахучі.
Які в нас крила! Як вітри могучі.
Бо серце в нас одно — і в щасті ми обое,
І тут — в степу нас тільки двоє!

Коли ми бігли з міст, де кров, насильства, горе —
Нам снилися степи пахучі й море...
І от в степу ми тут, як діти,
Круг нас запашні трави, квіти,
А наші очі там, у небі, у блакиті
І з цілим світом ми споріднені і злиті.

Благословенний степ неораний ніколе...
Хвала тобі, премудра доле!
Розвіявсь ідкий дим думок вітрами
І сльози й попіл сіл обмилися дощами.

VIII. 19.

Так приходить любов, як приходить весна
На ліси і долини:
Розцвіта старий терен і липа рясна,
І цвіт білий калини.

Як прийшов в твоє серденько май
Рано, пізно — не треба вагання, —
Своє серце весні ти оддай,
Бож нічого нема над кохання!*)

XI. 21.

У вигнанні, в болючому сні
Снишся не раз ти мені.
Ти приходиш така ж ніжна й чарівна,
Неподібна нікому, нікому нерівна...
Ми з тобою ведем ті ж солодкі розмови
І цілую твої я долоні і брови.
Твої очі мій дух крильми ніжно вкривають,
І з душі тяжкі камні спадають, спадають...

20. IX. 18.

О, скільки їх проходить повз очей моїх —
Звабливих уст, очей прекрасно-ніжних,
Облич — то ясних білосніжних,
Привабливих, як гріх,
То блідо смуглих лиць з підсонних полудневих,
Країни обіймів і цілувань огневих...
І їх краса на лоно втіхи кличе,
А я — як крига... Ти — як Біатриче
Перед очей, незрівнена ні з ким,
І я іду за привидом твоїм.

21. IX. 18.

*) Покладено на музику К. Антоновичем.

В морі ми!
Зелено-чорні килими
Русалки розстеляють,
І манять, закликають,
Солодкії, як гріх:
"Ідіть, ідіть на лоно втіх!"
Човни пливуть грудьми,
Зелені ріжуть килими.
Здулося море сіре щитиною,
Вітер заплакав малою дитиною,
Скіглять чайки, а із білої піни
Чорні зринають дельфіни.
В темні пучини русалки сховалися,
В чорнії гори гребні позбивалися.
Сіти на човни Нептун закидає,
Лютий Борея їх вітрила схиляє...
В горах гойдливих човни все пливуть,
Сіти Нептунові рвуть.
Сонце явилось, розсипались гори,
І розлилися блакитні простори.
22. IX. 18.

Пахне море раками вареними,
Б'ється в беріг хвилями зеленими,
Перебігають хвилі крізь каміння
І гойдають морське баговіння...
А на морі, як чумаків валки,
В табор стали човнами рибалки.
Сонце й море... Скрізь повно омани:
Тче степ синій блакитні тумани...
Змовкли скелі, вітри знемоглися...
Чу!... Каміння із скелі знялися,
Скачуть в море, як перли...
Ген — в обіймах злилися як вмерли
Двоє закоханих... сходять над море.
Що їх веде? — щастя чи горе?
Йдуть над море в чаду божевілля...
І на пісочку справляють весілля...
Море мовчить, вітрець не озветься, —
Сонечко з неба сміється.
21. IX. 18. Чорне море.

Чую в серці своїм я усмішки твої,
На устах поцілунки твої не сціловані...
Звідкиль мають тебе ждати очі мої
І зажурені, і ізморені;
Де ж почую слова твої незговорені...

Чи прилинуть вітри в ці краї від тебе,
Принесуть мені кіс твоїх пахощі;
Чи повернуться знов в моє серце слабе
І надії, і радощі...

Як пили ми в-двох щастя чарівнее,
І напитись, і випить його не могли!
О, чого ж ви, думки безнадійнії,
Як каміння, на серце лягли!

Я пройшов усі села крізь сльози й мерців,
Я дивитись не міг ні на кого.
Од пожеж в моїм серці попіл осів
І от жаху спіткалися ноги.
Єремією б стати на руїнах святих —
Та я плакати від жалю не міг.

Я один у вигнанні, і між нами далекі дороги,
Душі ж наші звязані про те...
І летять і счезають степів перелоги, —
Віру — зустрічі радість ізнов зацвіте.

І забеться життя, і знов сонце зійде,
І обмиються рани сльозами.
І крізь попіл і смерть щастя нас поведе
Знов ясними шляхами.

1918. Кубань.

Розцвітається ранок ясний,*)
Загорається радістю й захід,
Усміхається день молодий
І на місячний захід, і на схід.

Рання зіронька к полудню йде,
Щоб зіллятись із ним у коханні,
І цвітуть у саду в ясний день
Разом пізнії квітки і ранні.

О, не бійся, кохана, не бійся весни,
Як постукає в серце раненько, —
Своє серце на зустріч ти їй відчини,
Й розцвіте твоє ніжно серденько.

1921. Туреччина.

О, скільки я не пив із уст твоїх утіх
І скільки не зазнав я пестошів твоїх,
Остались одні сни...
І я, як старець навісний,
Голодний, смаглий, — прагну хоч росинку •
Твого кохання; прагну хоч хвилинку
Почути голос твій і вже тоді забутись
В твоїх руках і знову не вернутись
У світ... такий великий і порожній,
Де дух вгасає мій,
І де без тебе я — убогий подорожній
Без друзів, без рідні і без надій.

1918. Запорожжя.

В арках сірих, камінних мурів
Володимира гучних склепіннях,
Обезсмертився в дивних творіннях
Творчий дух геніяльних майстрів.

З хмурих стін, як темниці-тюрми,
Ізнялись херувими нетлінні,
Словнився храм їх очами й крильми
Претворились склепіння камінні.

*) Покладено на музику К. Антоновичем.

Загорілись красою світів
Екзальтації сповнені очі,
Невимовні, як дива од див,
Божий гнів, безмятіжна тиш ночі.

І відкрилися двері-шляхи
В тих очах нашим душам незнані,
І опали всі журби й гріхи,
І всі стали в мир вічності звані.

О, блажен хто ввійшов в ті світи!
Хто з душею почув їх взаємність:
Осягнув він безсмертя таємність,
Єдність душ він зміг осягти!

Нероздільне од них моє я —
Світ од світу в законах горіння;
Там мій дух, там безсмертність моя
В мудрих актах життя і творіння.

Х. 21. Царгород.

АРАВІЙСЬКЕ СОНЦЕ

Сон в очах, і мир новий у них...
Ти така вся у соняшнім світлі!
Аравійське сонце на щоках твоїх,
Твої губи, як маки, розквітли.

Твої очі я бачив в склепіннях церковів,
Екзальтації повні, огненні —
В херувимах містерій великих майстрів,
Чимсь неказано дивним надхненні.

Твої губи я бачив в крівавих цвітах
Джунглів Інду, у пишних узорах;
Дикий мак їм подібний у рідних степах,
Дикий мак, цвіт гранати у горах.

Їх огонь у атомах нераз я спіткав,
Тінь їх тиха проходила в роках...
Я багато так фарб у світах зустрічав
У весняних, осінних потоках.

Твої очі і губи — то ти.
Більш тебе я не бачив, не знаю...
В два світи маєм різні пройти —
Ти мене, я тебе не спіткаю.

28. X. 21.

Догорають останки краси
Серед брудного смітника шуму...
О, гордине свята, пронеси
День тяжкого і чорного суму!

Діти соняшних, божих країв,
Невідомих на ярмарках світу,
Доцвітають серед бур'янів,
Дорогі зсиротілії квіти.

Повз проходить чужинна орда,
Невимовно тупа і байдужа,
Як проходить овець череда,
Розуміти і чути недужа.

Опустошився рідний десь сад
І заріс бур'яном, лопухами —
Не повернеться сонце назад
І не вкриється більш він квітками.

Нові квіти із нових насінь
Хтось там вихова в довгії годи...
Доцвітає краса поколінь
На чужині в дні чорні негоди.

Крамарі, гимблярі, торгаші!
Ви такої ще честі не знали...
Коли б іскру ви мали в душі,
Ви б отарами так не минали.

8. XI. 21. Царгород.

МАХІНДЖАУРІ

Сині ночі. На варті пір'їсті
Хамелопси, драцени в вікні.
Стихли вітри в лавровому листі,
Род'ендрони затихли у сні.

Шшуу... і — шшуу... і — шшуу... крізь ночі,
Міє море гравій і пісок,
Ніжно снами замикає очі,
Снами музики, ласки й казок..

Тільки в північ між вікнами й морем
Пронесеться огнеокий шум,
Кине громом у заспані гори —
Стоколесий змій Баку-Батум.

Шшуу... і — шшуу... і — шшуу... крізь ночі,
І колише мережані сні...
В хату світять темно-сині очі,
Мрійні очі ночі і весни.

14. V. 23.

В узлі доріг зустрічається двоє,
Двоє, що довго себе так шукають.
Дивно! Знайшли і самотно обоє
В різні дороги далекі звертають.

Вдаль повертають закохані очі,
Вяжуть готові до обіймів руки,
Йдуть, де чекають безсоннії ночі,
Мрії безплідні і гіркії муки.

Що ж то за дух, дух нічим незборимий,
В пільму їх гонить од сонечка-світла:
Доля лиха, чи то сторож незримий
Квітки, що ніжно в їх серці розквітла?

13. XI. 23.

Тебе в серці не маю більш я,
Як коханую ніжну болючість:
Розгубилася віра моя
В наших ніжних признань неминучість.

Дзвонять дзвони у Санта-Марії,
В тиху вуличку йдеш ти сама...
Серце моє на далекім обрії —
Ти як і всі, і тебе в нім нема.

15. XI. 21.

ГОНГКОНГ

Десь сховалося в пустелях
Сонце з сірих туманів,
І горять на горах-скелях
Золоті шапки огнів.

Огні жевріють на морі —
Зграї плавають жар-птиць,
А над морем стали гори
У намисті блискавиць.

Чи зібрав хтось в небі зори
(Сонце в морі погасив)
І всіх висипав на море,
І по горах розгубив?

Чи ми йдем в краї казкові,
Короля ясного двір,
Де палаци смарагдові
І нові плеяди зір.

Оksamитові жупани
Роздяга цариця зір...
Плачуть сивії тумани
Слізьми дрібними із гір.

То спускаються вниз хмари,
То втікають за горби,
Баранів густі отари,
Гір розпатлані чуби.

Обступили клопоть моря
Гори й скелі, як сичі,
І стоять німі од горя,
І стоять всі, плачучи.

Так чогож? Що беріг моря
І над гніздами орлів
Сташувалися табори
Моря й суші королів!

Сонця промінь — засміються
Гір зелених килими,
І срібlistий заб'ються
Вниз струмочки-скакуни.

І веселими очами
Гляне в море місто-рай...
Хто ж з побожними устами
Не промовить: Дивний край!!

Затримтіла моря спина —
То прибіг до гір бурун.
Посланцем малого сина
Посила старий Тайфун.

Гори одягли кожухи,
Стали в сивих всі шапках.
Загойдались моря духи
На скрипучих кораблях.

Із морських степів бурхливих
Линуть, плинуть кораблі
Од коханок — фей зрадливих
В лоно матері-землі.

Чуй! Гремлять трембіти-громи! —
Мілійон топоче ніг...
Вітри, смерчі, духи, гноми...
З військом цар Тайфун прибіг!

Страшно!... Море в небо б'ється!
Страшно!... Тонуть кораблі...
Злий Тайфун над всім сміється
І все топче по землі.

Годі!... Сонце золотее
Спалить крила всім вітрам
І на моря дно німее
Ти безсилий ляжеш сам!

ІХ. 19.

ЕВКАЛІПТИ

Вийшли в гори і стали над морем
Евкаліпти — стрункі і прозорі,
Всіх найвищі — немає їм пари,
Їм не рівня тополі й чинари.

Емігранти з далекого краю —
Все над морем стоять і чекають,
Все питають про край рідний хмари,
Виглядають в гості “катамари”.

Дарма! Дарма!
Сніги од півночі,
Зимні зливи сліпитуть очі,
Обдиратимуть вітри шаленні
Полудневі одежі зелені.

Зачепився вітер за чуприну
Евкаліптів, скуба їх без спини;
Обриває кучері зелені
І скидає у-низ на драцени...
А в драценах, сіренька як мишка
Притаїлась, стоїть наша хижка.

Враз із гір ударив грім у вітри,
Зазміїв у синіх шовках іскри,
Розірвав в стьожки блакиття ніжні
І погнав по нім вози залізні,
Покотив важкі чумацькі важі
І став кидать з них огні-вантажі...
Загуло, загуркало лісами...
Розпадається земля у чорні ями,
Розпливає небо, як те море,
В зливи чорнії валяться гори...
Хижка, хижка! Стукоче шибками;
В двері пальми деруться гіллями,
В вікна б'ються зелені мімози
Гнуться з страху, вгортаються в коси.
Всі бояться умерти, осліпти, —
В сварці з громом одні евкаліпти.

Гей, шумлять, шумлять верхами;
Зливи ллються по тілу річками,
Вітри рвуть, гризуть, скубуть одежі,

Вниз у корінь збігають пожежі...
Та даремно! Стоять, як із криці,
Зустрічають з сміхом блискавиці.
Роздерають кучерами тучі
І скидають важкі громи в кручі,
Де зігнулись до землі бамбуки
І тремтять в жаху чинари й буки.

Та й упали всі вітри без сили,
Громи камінь останній скотили,
Збігли всі озера в небі сині,
Тільки скачуть струмки у долині.
Раді усі. Що за тиха країна!
Море сміється до гір, як дитина,

Пальми всі вбрані — в сережках, намисті.
Буки й чинари в весільному листі.
Навіть струсивши срамітнії сльози,
З сонцем жартують, сміються мімози,
А над усім евкаліпти зелені
Дивляться вниз і кепкують з драцени.

Гей, буває в осені вітрище —
Гонить хмари, хлюпа морем, свище;
Безкінечні сірі дні і ночі
Безкінечні дощі небо точить.
Море стогне глухим ревом, гулом,
Кида в берег каламутним мулом,
Рие берег, жбурляє каміння,
В прірви смокче ліси за коріння.

Стихне все в розгулі тім стихії:
Не регочуть шакали малії,
Вниз спустилися курди з верхів'я,
Не співає арба на узгір'ях.
Евкаліпти стоять в дощі голі,
Їх одежа розкидана долі;
Миють тіло чужими дощами,
Простягають руки над лісами...
І далеко на море й долини
Зеленіють рясні їх чуприни.

Як день горить і небо золоте,
Прозоре море спить, не дише
І в radoщах трава і ліс цвіте,

І вітер пахощів над ними не колише —
Стоять вони високо над лісами
І курять сонцю фіміамами...
Огнепоклонники і бога Сонця діти,
Здіймають в верх свої долоні-віти,
Приносять дари — пахощі куріння,
Щоб ізливались благощі проміння,
Як над гаями, вічно дорогими,
Де із землі їх вирвали малими.

Аджарія, 1923 р.

Сюди, на побережжя Чорного моря евкаліпти привезено з Індії.
Драцена, мімоза, чинара, бук, бамбуки — це дерева. Катамари —
подвійні індійські човни.

З ПІСЕНЬ АНЕМОНИ

В серці моїм, як у клітці тісній,
Крилами б'ється чарівная птиця...
Як вона б'ється! Як тяготно їй!
Серце злама... Мое серце не криця.

Крила, як світ... Але нишком в цей час
Виповзне думка — гадюка лиха!
Бідная птиця стихає у-раз,
В серці моїм, як в труні затиха!
23. XI 21.

ВЕЛИКДЕНЬ

Великдень...
Електрік...
І над Дніпром

Малі, кохані,
Білі руки.
Далеким
Ніжним сном!
І ніжністю розлуки...

Весна,
 Великдень...
 Квітів, квітів!
А сонця! А надій!
 І ми, як діти...
А радості! А друзів, мрій!

І шлях!
 Шляхи, розлуки...
І пройдено весь світ...
 Весь світ в очах...

Великдень,
 Сонце... Ніжні твої руки.
І ти, як мій далекий,
 Радісний
І дорогий мій шлях.

IV. 28.

НІКОБЕ-ОТЗУ

Вітру, гір, заліза стогін
Обірвався... Все мовчить.
В стійло тихо кінь стонोगий
Йде на хвилюку відпочить.

От і став... І враз зірвались
Барвюкрилії пташки —
Чобітками заспівали
Хризантеми-школярки.

І здрігнувши з того дива,
Знов летить наш бистрий кінь;
З вітром б'ється сива грива,
Б'ють підкови: дінь, дінь, дінь!

При плечі моїм кімоно —
Пурпур, срібло хризантем,
І корзинка кудамоно,
Хон, камі і чьоомен.

Погляд боязький і цнотний,
Другий довший... Не втерпець.

З ним родивсь такий турботний
І солодкий бій сердець.

Очі з дугами-бровами,
Очі з тягитних очидь,
Повні чорними огнями,
Світом чорних блискавиць.

Що нам пута-забобони? —
Ми ж на вік розійдемося.
З серця скинем заборони,
Серцем з серцем ззіємось.

Очі, серце в унісоні,
Все обом так ясно враз...
Ні, не бачать ці хіто-ні
Наших любовців екстаз.

Серце з чорною косою,
Серце з личеньком ясным —
Не подібний я собою
З ніходзіном ні їдним.

Любий я тобі? Дивися.
Серцю радісно? — Цілуй.
Серцем жадібно упийся,
Чари любовців відчуй.

От тобі обійми — муки
Мої пестоші — огні...
Простягни солодкі руки,
Всю віддай себе мені.

Я цілую тебе в шию...
Твої губоньки — вино.
На плечах твоїх розкрию
Всі барвисті кімоно.
Ніходзін-ра ще не знають
Пестить, бавити дівчат;
З жаром їх не пригортають,
Не цілують бровенят.

Млосно стукають ресори
І дзвинять гучні містки,

Серце серденьку говоре
Незабутнії казки.

В вікнах гаї і діброви,
І стрункії комишні...
Що твориться в твоїй крові?
Що горить в твоїй душі?

Ми б пішли в гаї зелені,
У пір'їстий цей бамбук,
Поцілунки пить шалені
І обійми млосні рук.

І ти б любові зазнала,
Про які так серце зна,
Не тужила б, не зітхала,
Як зітхатимеш одна.

Ми б пішли з тобою в гори,
Там, де ідоли стоять,
З відкиль видно синє море,
З відкиль хмароньки летять.

І під соснами старими,
Що вверх руки простягли,
Ми б серцями молодими
Жертву щастю принесли.

І в долину б ти спустилась,
Як моя вже сан-онна,
Мов у-друге народилась
І щаслива, і ясна.

І я-б мав собі дружину,
Любу, красну над усі,
Цнотну, тиху як дитину,
І солодку як насі.

Будем жить ми край доріжки,
Де цікади ллють пісні,
Цокотітимуть там ніжки
День-удень твої мені.

Будеш квітонькою сяти
В шовках, злотних поясах,

Будеш ти мені вклонятись
З добрим ранком безліч раз.

Тихше кінь б'є копитами,
Став... Розвіялись казки,
Розлучаємося з вами,
Хризантеми-школярки.

Що ж з коханими очами,
З сяйвом чорних блискавиць?
Кинеш книжечки з сльозами
Ї на ціновки впадеш ниць.

Прошумлять моря могутні,
Пропливуть мої човни,
І казки ці незабутні
Перейдуть в шовкові сні.

Встанеш ти з ціновок, бідна,
Обезкрилена, смутна,
І країна твоя рідна
Стане тяжка і сумна.

Будуть всі струмки, бамбуки
Про далекий край шептять,
Будеш ніжні свої руки
Довго в тузі ще ломать.

І крізь всі моря і гори,
В час журби, твій трудний час,
Буду в серце твоє хворе
Прилітати я що-раз.

Кобе (Японія) 1920.

“Не хочу я Good-bye! — я хочу revoir”...
Як та дитина — рожевіє, плаче.
Над сині очі, брови повні хмар...
Така розпука і відчай дитячий!

І що робить, як берег уже йде!
А уст не відірвать, обіймів не розняти...
Візьме за рученьку і люто поведе
Кудись Земля — стара, недобра мати.

“Не хочу я Good-bye!, а моря вже нема.
Нема вітрів, проміння... Лізуть люди!
Юрба юрбу брутально обійма...
Дитинонько, Good-bye! Au revoir не буде!

25. XI. 28.

.

ОСІННІ РАНКИ

(1927—1929)

Автор в 1927 р.

В вікні чуть сходить ранок —
На світ благословить...
Так світло і пітьманно,
Так тихо... Рано, рано...
Твій спомин ніжний спить.

Твій спомин — тінь, кохана...
А я живу — я річ...
Так тихо... Рано, рано...
Твій спомин — тінь кохана.
І ніч, безмовна ніч.

З. .Х. 27.

Нітхо не дивиться, що небо загорілось,
Що місяць молодий — тоненький срібний перстень
Увесь в огні... То сонце одружилось
І постіль шлюбну стле день.

А там погасять світ. І ніч засне в обіймах,
Роскинувши шовкові чорні коси...
Та рано встане і гостей підійме
Старий веселий дід — той День світловолосий.

28. X. 27.

Вернулись з гостини
Ясні, ясні дні —
Блакитні хустини,
Золоті пісні.

Але зажурились —
Мов когось нема,
Мов би забарилась
Хустина одна.

Спинились байдужно
На тихих полях,
І дивляться тужно
На далекий шлях.

2. IX. 27.

Свою світлицю сонце чепурить,
Як добра красна господиня...
На пазусі намисто променить,
Яснить шовкова хустка синя.

А води! Трави!... Гомін з чагарів.
В зелених шумах стали гори,
І табуни прудких вітрів
Побігли травами в простори.

Світлиця вбрана. Стелють килими...
А гістонька не йде, немає!
І чути — в ясний двір новими ворітьми
Німий, горбатий сум вступає.

3. IX. 27.

Так гарно, гарно!
Осінні дні в простори йдуть...
Мене немає в них, тебе немає тут —
Марно!

Не вір, що розум пише!
Болючий плач у проміннях усіх...
Ні жарт, ні горя тон, ні сміх —
Інше!

Благання у простір!
Не прийде сіра і глуха Нірвана,
Як ранок зявиться коханий
З гір.

IX. 27.

В гіллях, опалих листом,
Утишених від щебетів і співів,
Оздоблених одним дощу намистом,
Дощу старого, що давно посивів,
— Кубелечко, як пустака удовина,
Порожне і сумне, як домовина.

IX. 27.

В краю далекому, в серці чужому —
Голосом ніжним, голосом рідним,
В далечі милим, в чужому любим,
Шепче щось ніжно, шепче: “до дому”...

В край далекий, в серце чуже...
Серце чуже — скриня важка —
Кожний своє береже,
Кожний своє замика!

IX. 27.

Я б плакав, тільки б допомгло.
Ридав би — не допоможе;
Те, що спинитись не змогло,
Вернутись вже не зможе.

Сонце і верби... Сад твій малий.
Порох паде і паде...
В хату ввійшов хтось важкий і сумний,
З хати не йде...
Слово сказать — вік пережить...
Сум — і німий, і глухий
Сів на порозі, нерушно сидить
...Сивий, старий.

IX. 27.

Як радіо — слова комусь,
Проміння крізь простори...
Од іскри тугий дріт здрігнувсь...
Як радіо — слова комусь,
А іскри в серце хворе.

Буває авто в саяві мчить,
А ти — в пилу дороги.
Так часом глухо ніч мовчить,
Мовчить нам — другим не мовчить,
Ніч бурі і знемоги.

Як радіо — життя комусь...
Як дві антени — груде...
Хіба ж не буде, що спинюсь
Один... А радіо комусь
Співати сонцем буде.

Як радіо — слова чужі,
Ні, не чуже проміння
Крізь сірий камень на межі...
Слова болючі, не чужі
У груди — як каміння.

30. VII. 27.

Поцілував у вустоньки замкнуті
І попрощав в далеку путь...
І вже в пільмі копитом кутим
Залізні коні гулко б'ють.

І вже нема... Як ті лисиці чорні,
Біжать ліси через поля,
В далекі гори і долини стогне
Копитом зранена земля.

Тебе нема... Порожні сумні салі,
Як келих випитий... Нема.
І тільки ніч якісь болючі жалі
Вишптує собі сама.

Поцілував уста твої зімкнуті
І попрощав тебе в сльозах,
Щоб плакати невітно на розпутті,
Щоб цілувать далекий шлях.

4. IX. 27.

Не дасть руки... не усміхнутись серцем;
Не прислати слова... Камінь!
Одгородитись муром мертвим —
Ніби прощались ми в останне...

Чинити пімсту, обіцяну в гніві;
Чинити розумом без серця,
Бо серце — пташка в співі,
А ум — змія, що в гніві бється.

Не дасть руки... не усміхнутись серцем;
Не прислати слова... Камінь!
Обкутатись простором мертвим,
Ніби слово було останнім...

8. IX. 27.

Одинадцять. Стук мусить... Нема!
Серце в дзвін величезний дзвонить.
Входить жаль, як брат обійма,
Діаманти на очі ронить...

Одинадцять, дванадцять... і більш...
Жаль втомився, розливсь по хатині...
Серце стука тихіш і тихіш...
Хтось шепоче: "хтів в самотині"...

Серце в'яне, як спалений лїс,
Сонце стало у жовтій пустині...
Бо немає золотих кіс,
Бто хтось шепче: "хтів в самотині"...

8. IX. 27.

В світлиці порожньо, і в'януть квіти...
Твоє проміння більше не тремтить.
В вікно порожнє порожнє сонце світить...
Немає слова... Сірий сум мовчить.

Все, що любила ти — в німих, нерушних позах
Стоїть і жде... Нема... нема!
Я ставлю серед них німий твій образ —
І з нами ждеш себе і ти сама.

28. VII. 27.

Поклала в серце камінь... Путь!
Замок: зелені очі —
Не дась юрбі відчуть, збагнуть
(З юрбою; в серці камінь; путь),
Що плаче... чого хоче...

А в день ясний, гомінкий день,
Як люде — хитрі діти,
Сховаєш в музику пісень
(Не дась, щоб викрав злодій — день),
Або між друзі — квіти.

Коли ж прийде між стіни ніч,
Замки пороскриває, —
Сховатись серденьку не в міч...
Коли як мама ляже ніч —
Не плакати сил немає.

IX. 27.

Як болюче! Не можна радити дати!
Відчай чи пімста?... Чи нема?
Хоч би ще раз колінонька обняти;
Прости — ще раз в сльозах тобі сказати,
Що так кохав і мучив...

Ніч німа...

Прости, прости! Невже кінець дороги?
Невже в останнє розлучались ми?
Щоб у сльозах і жалях збилися ноги!
Щоб не дала нам доля перемоги!
Щоб впали на шляхах розбитими грудьми!

Ні, серце не вмира! А мусить вмерти,
Як пережита, непотрібна річ...
Зостатись жити, з серця свого стерти
Все те велике й ніжне? Ні, умерти,
Коли вже так... Коли підкралась ніч.

9. III. 1929.

Приходить ніч. Лягай, засни.
На зміну ранок — час вставати...
Не зможе ради серцю дати
Мій розум крицевий.

Заснуть, заснуть! А світ горить,
Палають всі простори,
Всю ніч тривоги дзвін дзвинить
І плаче серце хоре.

Скажи: "Це я!" — через вітри,
Через холодні ночі;
Скажи: "надійсь!" Скажи: "умри!"...
Скажи, що серце хоче.

Не скажеш. У вітрах дзвенить
Чужий електро-гомін...
А ти? Чим дух мій міг ще жить,
Один болючий спомин!

Спиню я ночі, бистрі дні...
Хай серце ляже спати!
Тебе нема? Не ждять мені?
Не буду, ні вже — ждати...

9. III. 1929.

Стежка як стрічка в ліси,
Кінь бистроногий, як віхор...

Скільки то втіхи й краси
Мчатися, віхром летіти!

Пить коню дати з озер,
Дати спочити копитам;

Загорнутись в зелений ковер,
На зеленій траві їсти й пити!

ОСІНЬ

Пройшли роки. Не те, не те вже йде!
Не спалахне вже соняшне кохання —
Таке хороше, молоде!
Таке струнке і повнее віддання.

Не прийде хтось — малий, малий,
Не згубить у очах хороші очі,
Не скаже страченно: “коханий, дорогий!”
І цілувати дні, і обнімати ночі.

Не прийде — пройде десь у даль.
Всміхнеться осінь тихим світом —
Така м'ягка, солодка як жаль,
Розквітлая медвяним цвітом.

А серце, як дитя: Весни! Весни!
Не заколише, ні, мамуся мила,
Не віджене зрадливі ранні сни
Шовкова осінь незрадлива.

10. IX. 27

ВІТЕР В ОКЕАНІ

Цілує коси, тріпає манто...
Струнка тополенька незнана.
Високе чоло, усміх, запит: хто?
Така чужа і враз така кохана.

А вітер, вітер! Проти вітру йти,
Дивитись в океан зелений...
І враз уста такі ясні знайти,
І повне серце радощів шалених!

І сісти за бюро. А хвилі як гойднуть
І стане смішно, й зблизяться обоє...
І очі все і скажуть, і приймуть,
І знаєш, знаєш — нас вже двоє!

І два світи: як дикий деревій
І хмародрап з Бродвею — такі різні —
Як сповнення найкращих, ясних мрій,
Знайшли себе невичерпано ніжні.

А вітер, вітер! Красно як бува!
Як радісно — казати і казати
Несказано хорошії слова,
Словами пестить, цілувати.

Як homo-deus — пірних побереж,
Думки — пісень співочі гами...
Так радісно без пут, законів, меж!
І море, сонце — наші, з нами.

А вітер! — коси, чоло, любий сміх;
Уста говорять — ніжні рими...
Не налюбуюешся і не напешся з них,
І не задержися на віки з ними.

Прощай! Прощай! — Земля іде на нас...
Вже вітер втих, і в сумі брови,
І океан змарнів, погас —
Як казка, тільки казка Волі і Любови...

VIII. 28. Нью Йорк.

ФІНАЛ*)

Остання іскра з сонця спепеліла,
І скреслено воно із книг життя.
Безмірність чорна — символ небуття,
Як мертвий океан — прийшла і зааніміла.

Забулось все! Діброви й степу спів,
Повітряні моря, їх шум і дзвін,
Симфонії сердець...
Все скінчилось... Кінець...

1936. Канада.

Вийди в степ... в ніч феєричну
В царство тьми і зір;
Ляж у постіль трав величну,
Як лягає звір;

І дивись як зорі сяють —
Сніп, Волосожар;
Слухай, як у травах грають
Тисячі гітар! —

Ти відчуєш, що для чогось
Дишеш ти, живеш.
Що у вічність ти до когось
На зорі пливеш.

1936. Канада.

*) Покладено на музику К. Антоновичем.

ВІДГУКИ

(1929—1957)

**
*

Зелені очі і коси шовкові,
І стільки ніжності з осяйних віч!
Я б обнімав твої коліна, цілував брови,
Носив би тебе, як те дитятко, день і ніч.

Коли б спустошивсь світ і не стало нікого,
Лише на світі я і ти,
Я б не бажав, я б не шукав нікого,
Лишень з тобою, люба моя, йти.

Ти простягаєш свої рученьки ніжні,
Ти шукаєш моєї любови на час,
А я хочу спинити ці дні бистробіжні,
Щоб розлучити ніхто не міг нас.

Ти відірватись хочеш з мого серця,
Лиш як мрія вітати з нім,
А я б волів коло ніг твоїх вмерти,
Ніж не мати тебе вічно в серці моім.

Ти відійдеш, бо ти кажеш, що мусиш,
На твій буденний, звичайний шлях,
І той вогонь, що горить в наших душах,
Ти обернеш на попіл, на сірий прах.

І коли моє серце стане також прахом,
І коли не побачиш мене між людьми,
Твое серце стріпнеться болем і жахом,
Що ніколи не стринимось ми.

Ти мій голос почути захочеш,
Подивитися в очі мої, як колись,
І ніяк, і нігде ти почути не зможеш,
Щоб сказав я з коханням: "Дивись!"

Щоб сказав я в надмірнім коханні:
"Подивись в моє серце, хороша моя!"

Щоб злились наші душі в солодкім єднанні,
І не стало межі — що це ти, а це я.

І затужиш ти серцем неvtішно,
І згадаєш минуле рясними слізьми,
Бо ніхто не кохався так ніжно,
Ніжно так, як кохалися ми.

**
*

Як ти сама і я тебе не маю,
І розквітає тугою душа сумна, —
Ти дивні звуки з тиші викликаєш,
Неначе всемогутня Фея чарівна.

І вони йдуть, біжать до твоїх пальців,
Як срібні, золоті співучії струмки,
І линуть в серце ніжне, очі ясні
І заплітаються в пахучії вінки...

І линуть з серця хвилями новими,
І б'ються крилами в безмежну далечінь,
І в моє серце б'ють потоками рясними,
І викликають в серці ніжну твою тінь.

І ми говоримо солодкими словами,
І в ніжних пестошах зближаємось в одно,
І просторінь зникає поміж нами,
Ми слухаєм і дихаєм разом.

Ти граєш в забутті, кругом тебе простори,
Крилаті птахи піснями летять,
Сіяє сонце над зеленим морем,
Співа шовковий степ, ліси шумлять.

І в сонця radoшах ідемо ми з тобою
Через степи, сади — самі, одні...
“О, друзі наші!” — шепче степ травою;
“Кохайтесь, любії!” — кричать квітки рясні.

І шепче лист, і вітер ніжно-крилий:
“Кохайтесь, друзі! Світ, земля для вас!
Ми всі для вас красу свою розкрили...
О, радісний, святий кохання час!”

І линуть пісні, серце — як те море
Широкее, безмежнеє, як світ;
Воно з зірками, сонцями говорить, —
І світом пісня дивная летить.

І втихла враз, і звуки замовчали,
Упали в тиш німу, як в забуття,
Але в очах ще сонця й зори сяли
І в грудях бились радощі життя.

Коли не маю я тебе — я чую
Тебе в етері, звучач чарівних,
І звуки як уста твої цілую,
Тебе колишу на руках своїх.

І дивлюся в твої, як море, очі,
І чую всі твої омріяні слова,
І чую — ніжно так чоло моє лоскоче
Твоя шовковая дівочая брова.

13. 12. 1933.

З ЛЕРМОНТОВА

Ночувала хмаринонька біла
Коло серця велетня гірського,
А на ранок знову полетіла
Ясним небом в дальнюю дорогу.

Та лишився ніжний слід на скелі
Велетня старого... У задумі
Він стоїть, як у глибокім сумі,
І тихесенько плаче в пустелі.

**
*

Буває час, що серце забажає
Щоб ти тут був, щоб підійшов, сказав,
І ти так близько, все ж тебе немає,
Людської злоби мур нас розлучає,
Щоб не любив, не розмовляв.
Тоді я серце замикаю в струни,
І заспіває в ніх любов моя,

І зникне віддаль, мури позникають,
Лише кохання простір заповняє, —
І знов у мене ти, і знов у тебе я!

ГИМН ПРИРОДИ

Так не забудь шовкових трав шептання,
Ні неба й сонця, простору степів...
Усе життя від рання до смеркання,
Від вечора до ранку — серця спів.
Так не забудь як сонце нас стрічало,
Так не забудь як все раділо нам;
Так не забудь що трави нам шептали
І що сказали ми і сонцю, і степам!

Благословляли нас степи, шовкові трави
І неба чистая й високая блакить,
Вечірнє сонце, як дитя ласкаве,
Благословляю все — кохати і любити.

А люди десь були поза степами,
І злоба їх, і заздрість, і слова
Ходили містом, битими шляхами,
Де не ростуть ні квіти, ні трава.

Наш кінь стояв в степовій паші
А ми з небес етер пили,
Де хмароньки вітрів шляхами
В обору сонця спати йшли.

І сонце ніжно цілувало
Тебе й степовий переліг,
А трави пестощі шептали
І степ, як лицар, нас стеріг.

Щоб не прийшло з димами місто
Топтати трави і цвіти,
Щоб під етером промнистим
Був лише степ та я, та ти.

**
*

Ніхто вінка твого не мав,
Не пив з твого кришталю...
І я тебе віддав, віддав,
Ніби без серця і без жалю!

І я один, тебе нема...
Малий човен в безодні моря...
Лиш сум, як брат той, обніма,
Лиш в серці повно туги й горя.

Закон незбагнений віків
Тебе післав опівдні рано
До мене, щоб мій сад розцвів
І ти розквітла в нім, кохана.

І він звелів, щоб ти пішла
Із мого саду, мого раю
Йї ясною зіркою зійшла
На обрії чужого краю...

ОСАННА

Дванадцять зір, як та Венера, ясних
На твоїм небі молодім;
Дванадцять місяців, князів прекрасних
Горять у серденьку моїм.

Дванадцять річок чарів і роскоші
Через цвітучії поля...
Благословенні будьте дні і ночі,
Вітри і небо, і земля!

Хай світ не чув, як анголи співали,
Творилась казка золота,
Та наші душі сонцем сяли
Крізь всі простори і літа!
О с а н н а !

**
*

Я любив твої ніжні страждання
У найвищій екстазі любови,
Щастя біль, твого тіла тримання,
Уст безумний вогонь і бунт юної крові.

І зісталася ти в моїй пам'яті-храмі,
В храмі серця безмірно кохана,
Як зоря з огневими цвітами-устами,
Як солодка, болюча і радісна рана.

**
*

Тебе я виглядав, шукав;
Загнав коня, розбив дороги;
Вітрів, зірок і хмар питав,
Літав крізь гори і облоги...

Знемігся я... І от стою
У зорянім, одвічнім храмі.
О, Боже, вбий любов мою! —
Молюся спраглими устами.

**
*

Ніхто мене так не любив
Як ти мене любила.
О, оскільки радощів я пив
Із уст твоїх, голубко мила!

Ніхто судить не може нас —
Нас сонце і степи судили,
Кохання і любови час
Благословляли й хоронили.

Хай серце про минуле снить
І квітне ніжними цвітами,
А спомин в серці хай брентить,
Як вічна пісня поміж нами.

**
*

Вихожу я, самотній я
На нашій дороги,
І чую як рида земля
І плачуть перелogi.

І вітер, брат, крильми шумить,
Рамена обнімає,
Шовкова ніч слізьми дріжить,
Степ росами вкриває.

О, коню мій, о, вірний мій!
Неси мене лугами,
Де ще цвітуть сліди її
Запахними квітками.

Не вернеться, не вернеться, —
Весна твоя ніколе, —
В холодний лід обернеться
Співочий степ і поле...

**
*

Все кінчено. Лише самотно, тужно...
І ніч кругом, велика зірна ніч.
“Аве Марія” хтось чужий байдужно
Відбуде з моїх слів — мою останню річ.

А ти підеш як білая лілея
В далекий порошокливий шлях життя...
Моя любов як іскра спопеліє
У споминах і зійде в небуття.

Все кінчено... Але казки любови —
Безсмертні і радісні пісні
Будуть горіть, дзвеніти в нашій крові
Крізь всі, непереможені ще дні...

11. X. 43.

Самотно... Лише співає вітер
Та людське море десь шумить...
Спокійно так — гойдає ніжно Дніпер
Колиску серця... а воно не спить.

Хіб ж не час уже і позабути?
Хіба не пройдені дороги до кінця?
Хіба ще мало пороху й отрути
Насилано нам в душі і серця...

**
*

Благословенною любов твоя була...
Вона проспівана, як найдорожча пісня;
Як райський сад вона росла, цвіла,
Закінчилась мені, як туга неутішна.

І хоч злі очі — хижиї вовки
Ненажерно по селищах шугали,
Та все ж знамена ніжні з Божої руки
Нас від очей незмінно прикривали.

ДО Н. К.

За все, що не повернеться вже знов,
Бо що минуло — те на вік згоріло,
За радість, щастя, огненну любов,
Що так єднали серце, душу й тіло!

І за полинь, гірку полинь відраз
Що ранили серця так нестерпимо,
Коли здавалося, що світ погас
І смерть гадюкою повзла до нас незримо;

Бо знову серця біль зникав ураз,
Коли, як сонце, усміхались брови,
Стихало все, що мучило так нас,
І радість дивна піднімалась в крові.

За все, за все: за радість і за біль,
Що осіяли сонцем мої ночі,
О, як я вдячний приятні твоїй
І твоїй мрійності дівочій!

Була то темна ніч по ясних днях
І всі проспівані молитви й пісні;
На чорній брамі зупинивсь мій шлях
Під зазиви Нірвани неутішні.

І я готовий був схилить вінець
І Вічності скоритися смиренно...
З'явилась ти, як Божій післанець,
І чорна брама розійшлась миттєво.

І шлях мій знову очинивсь в віки,
У соняшні краї, ясні простори;
І де ми йшли стелилися вінки,
Схилялися в долини сині гори.

І хоч часами й нападала ніч,
І терни гострії впивались в ноги,
Та за години райські наших стріч
Благословляю день той перемоги!

І знов за все, що ти принесла нам,
Як післанець Одвічності до мене,
Не знайду сили я своїм словам,
Щоб описати радощі неземні!

І знов за все: за радість і за біль,
Що осіяли сонцем мої ночі,
О, як я вдячний приязні твоїй
І твоїй мрійності дівочій!

1957.

Ти з'явилась до мене, як ангел, вночі
І принесла мені свого серця ключі;
І я тими ключами наш рай відімкнув,
Щоби квітами ніжно на нас він дихнув.

І п'янили нас квіти й обійми твої,
Як зливалися пестоші твої і мої...
І було все як казка, як сон чарівний:
То був рай, то був радощів сад неземний.

І кохав я тебе, ти мене в забутті,
Бо забулося все, що в земному житті, —
Лише радість і щастя безмежне як світ,
Твого серця й могого розцвіт.

РАННІ НАСТРОЇ

(1905—1915)

Автор в 1905 р.

НА СВІТАНКУ

Лани, лани! Широкі та розлогі!
Не орані, забуті перелogi
Чортополохом поросли
Та бур'янами зацвіли.
А ми — і голі, і голодні,
Спустивши руки, сидимо
І нудимось, не знайдемо —
Куди в житті своїм безплodнім
Нещасні дні свої убгать,
Щоб не сидіть, не нудьгують...
О, прийде час! Грядущі покоління
Ціну життю високою складуть
І прадідів за марне животіння
Безумними й ледачими назвуть.

1907 р.

**
*

Сірі піски, ліси і на пісках хати —
Сумні, вбогі стоять край дороги.
З очерету, гілля, з бур'янів, лободи
Будували їх люди убогі.

Чи ледачий народ в цих похилих хатах,
Чи він сили до праці не має,
Що у злидняч тяжких, у пісках-бур'янах
Весь свій вік, як той раб, проживає.

Ні, працює він тяжко і силу він ма...
Та он, бачиш, за тими лісами —
Там палаци стоять, в ночі огні горять,
В день на сонечку сяють верхами.

Туди силу свою, туди працю свою
Люд убогий що-днини відносить,
А собі для дітей, як той старець-жебрак,
Недоїдки голодні приносить.

Виростаєте хоч ви, босоногі малі,
Виростаєте мужицькі діти.
Гей, розбийте ярмо, що заїло батьків,
Дайте раду самі собі в світі!

1906. Київське Полісся.

**
*

Я в хатині своїй вночі світ засвітив
На весні, як цвіти розцвітали,
І віконце своє у садок відчинив,
Щоб вітри весняні прилітали.

І дихнула весна; в мою хату душну
Хвилі ніжний вітру влетіли,
А на хвилях його тисячі співаків —
Мотилів, комарів прилетіло.

Загули співаки, зазичали вони
І на яснее світло сідали...
Їх сліпило воно, їх палило воно,
І мій стіл вони трупом вкривали.

Вони гинули всі від дихання вогню,
А в вікно все летіли другії...
І, дивлючися, я інші трупи згадав,
Інші світла, огні і надії.

1906.

**
*

Під вікном моїм що-ночі
Соловейко спів виводить,
І його кохання пісня
З моїм серцем в такт виходить.
Він співа, не спить до ранку —
Я без сну провожу ночі,
І забудь своє кохання
В нас обох немає мочі.

1905.

**
*

Люблю я осінь, як летить
З дерева листя помарніле,
І на полях широких, опустілих
Сім'я ворон, кружляючи кричить.
Щось рідне є з моєю в ній душою,
Щось любе є для серця в ній мого —
Вона корить печальною красою
І тихим смутком убрання свого.

1906.

ЦІВІЛІЗАТОРИ

Цівілізатори прийшли
І цукроварні закурили —
Нові найми принесли,
Нову поезію створили.

“На бураки! На бураки!”
Дівчата дома не ночують,
На возовицях парубки
А підлітки кузок пильнують.

Усі працюють на панів,
На “окономів” “директорів”

За мерзлу гичку з бураків,
За “меляс” із брудних вагонів.

І села брудом затекли,
Пташки із луків повтікали,
Річки у смороді згнили
І очерети повсихали.

А що їм? Шкода мужиків?
То ж їм індустрія і гроші,
А людям досить “матюків” —
Для них є сморід, злидні, воші.

О, буде час! Розпрями час!
Повстануть бідні люди в селах,
І поженуть, як звіря вас
Немилосердних людоджерів.

1907.

Пташки співають раз-у-раз
Стальними голосами
Що-дня опівдень: “бразь” і “бразь!”
За темними мурами.

Мури стоять сліпі-тісні,
Весь світ відгородили,
А ланцюги свої пісні
Дзвинять на скутих крилах.

Тюрма! Заковані ідуть,
Співають кайданами,
А хмари вільні пливуть
Над бритими лобами.

1907.

З ПОЕМИ “ПАРНЕЛЬ”

До тебе думкою несуть.
За тебе плачу і молюсь,
Тебе я завжди в серці маю,

Ірляндіє, далекий краю!
Бо ти Україні сестра,
Ти розбудила нас, дала
Велику радісну надію,
Що вороги не подоліють,
З лиця землі нас не зітруть,
Що пута тяжкої впадуть,
Що прийде час — воскресним ми
І будем між людей людьми!

.....

.....
Умер Парнель, але не вмерли
Його великі діла...
Ні людська злоба, ні хула
Його завзяття не пожерли.
Воскрес Ірін...

.....

Не вйдуть в хату, не візьмуть,
Од діточок не одірвуть
І у холодну,
Пустиню мерзлу і безплodну,
Як у Сибір, не поженуть.

1908.

НАЙМИТ

Виростав в свитині сірий,
В наймах бідний сиротина,
Тільки й роду було в нього —
Стара батьківська свитина.

Він добра не знав ніколи
В нещасливій своїй долі,
Молодії кращі літа
На чужім провів він полі.

Жив в селі господар добрий,
Мав єдиную дитину,
Одну донечку Оленку...
Він вподобав сиротину.

Був господар він великий,
Навкруги його всі знали,
І до нього гостювати
Знатні люди заїжджали.

Він багатого міг зятя
За донькою собі мати,
І свої великі добра
З його добрими зєднати.

Та він вибрав сиротину
За його натуру тиху,
Працьовитість і терпіння,
Та за те, що знав він лихо, —

І віддав за нього доню
З кіньми, степом і волами;
Взяв Олексу собі зятем
В драній свиті з постоломи.

Тяжко плакала Оленка,
Не хотіла віддаватись,
Не хотіла мрій дівочих,
Мрій веселих відцуратись.

Та тверда отцівська воля —
Що сказав, те має стати:
Мусіла донька покірно
Шлюб з Олексою побрати.

Багатіє пан Олекса,
Наймитів у себе має
І на конях мов зміюках,
Шарабаном розізжає.

Його двору не минають
Всі пани і добродії,
Має він для них покої
І напої дорогії.

І діждався вже дитини —
Одна доня виростала:
Як та квітенька весною,
Христя пишно розцвітала.

Всю любов свою розбиту
Мати доні віддавала —
Догоджала, пестувала,
В сукна, шовки прибирала.

“Виростай, моя дитино,
Дам тобі я повну волю —
І за мене, і за себе
Ти спізнаєш свою долю”.

Бавилась життям Христуня,
З паничами забавлялась.
Мати тішилась, раділа,
Бачить зятя сподівалась.

Паничі. як ті соколи,
Наїзжають, відїзжають...
Мати, батько всім їм раді,
Всіх запрошують, приймають.

Наїзжали в село мірчі,
Все веселі, молодії.
Всім Олена-мати рада,
І з донькою веселіє.

Але лихо не чекає —
Стала Христя сумувати,
Стала нишком серед ночі
Гіркі сльози проливати.

Догадався стара мати —
Доні слова не сказала,
Тільки нишком у ворожки
В поміч зілля попрохала.

Помогла стара ворожка:
Стала Христя зілля пити,
Стало зілля те Христуню
Коло серденька сушити.

Стиснув серце пан Олекса,
Втер прегіркую сльозину,
І згодив попа молитись
За єдиную дитину.

Опустів садок зелений
З квітоньками і пташками;
Заросли стежки по ньому
Кропивою, лопухами.

Ніхто в нього не заходить
Ні співати, ні гуляти...
Сумно, тихо він шепоче,
Сипле листом коло хати.

Тільки іноді Олена,
Очамрілая неначе,
Сяде ввечері на призьбі
І так тяжко, тяжко плаче...

1911.

Коли б до нас ти завітав,
Божественний Назаряніне,
Тебе у першую хвилину
Жандар російський би піймав .
А перед світом, у рові,
Поставивши хреста тихенько,
Тебе повісили б гарненько
Цареві вірні вартові.

І під обід попи святі
Тобі анафему б співали
При фіміямі і хресті.

1906.

3 „КНИГИ ГНѢВУ”

**
*

Умерло Завтра! Вже не зійде
Над нами сонечко святе,
Своє проміння золоте
По світу Божім не розсіє
І творчу землю не зогріє,
Не висушить сльози в очах,
Не перетворить в серці страх
В живу великую надію, —
І диким і холодним,
Колючим, непроходним
Піде наш темний шлях!

Куди нас буря завела?
Де наших діточок звела?
Квилить на раздоріжжі мати,
А там по балках та ярах,
Як ті малі пташата —

Розлізлися старчата,
Шукають матері в степах!
Зостались ми на віки,
Як ті сліпі каліки!

В чужий нещасний край прийшли,
А свої гнізда попалили,
Життя ми дома загубили,
А тут ми що знайшли!
Дощі, сніги, степи безплідні,
Чужі серця черстві, холодні
Нас не чекали, а знайшли
Ми їх самі; к чужій печалі
Прийдуть у гості наші жалі
Непрохані і непотрібні;
Під тинню зігнемося бідні,
Під тинню селища складемо,
У труни діток покладемо,
Самі ми ляжемо у труни
І заметуть наш слід буруни...
Наш слід пожежі заметуть,
Шляхи гармати заоруть,
І тільки степ за нами
Білітиме кістками.

26. VIII. 1915.

Вони мовчать... Течуть як ріки
У море смерти і на віки
В нім свої очі закривають
Од сонечка ясного,
Од неба золотого,
Од батька, неньки, діточок —
Малих, сліпих сиріточок,
Од любої дівчини,
Коханої дружини, —
В сиру землю лягають.
Стоять лани неорані,
Шумлять жита невпорані,
В подвір'ях бур'яни,
Валяються тини.
Пустіють ниви, селища,
Горять огнем пожарища...

Вертається руїна —
Чужі гріхи Україна
Покутує старою
Своєю головою.

Неначе зачаровані,
Неначе приголомшені,
Як ті мерці, мовчать вони,
Свої хати, свої лани,
Облюблені, обплакані,
Їх кровію окраплені,
На віки покидають,
В сиру землю лягають.

І острий розум не збагне
Отих людських чудних законів,
Які людей у ярма гонять
У пекло кидають страшне,
Як череду німу, понуру!
А часом творять грізну бурю
Із нічого і на вовків
Слабих ягняток обертають,
Спинають тихій хід віків,
Царські трони потрясають
І навіть вінчаних царів
Ведуть од трону до різниці,
Як одгодованих биків!

27—2. VIII. 1915.

Співають, чи ридають?
Прощаються з ланами,
Прощаються із нами,
Чи може проклинають!
Шумлять ліси вагонами,
Гудуть вітри прокльонами,
Співають паровози,
Втирають люде сльози.
За ними рідні села
Спинилися в гаях,
Потонули в печалі,
Сховалися в сльозах.

І голосні діброви,
І луки чарівні,
Дівочі чорні брови
І дні ясні, ясні.
Десь сонечко зосталося,
І там під ним ясним
Сади поналивалися
Врожаєм золотим.
Там сплять улы роїстії
В повітрі медвянім
І бджілоньки злотистії
Купаються у нім.
І тут їх стрінуть бджілоньки
Без крилець золотих,
Болітиме голівонька
І серденько від них;
Непрохані сідатимуть
Ті бджілоньки чудні,
Де сядуть — там палатимуть
Яркі від них огні.
Де сядуть — там стелитимуть
Червонії стрічки,
Голівоньки хилитимуть
На жовтій піски.

29. VIII. 1915.

В осінні дощі та тумани
Збирались в дорогу кияни...
Гармата далека гукає
І чайка з квилінням сідає
На срібнії поли Дніпрові;
Йй крилечка в крові:
На Прип'яті в вічній тиші
В огні і крові комиші.

На старих горах простягнувся
Старезний Київ та й дрімав
І в гадоньці собі не мав
Про тее лихо... Одягнувся,

Як пан вельможний, свій жупан
Дав розквітчать майстрам світовим;
І не пізнать старого в новім,
У жупані!
Лиш на коні
Сидів, як сирота, Богдан...

Куда пишатися гетьманам!
Знайшлися кращії пани!
З Москви московські штани
З великим пихом притаскали
І все старому натягали.
Отак то роблять! За поріг
Стару хозяйку гречні гості,
Самі за стіл та за періг,
Та ще і кланяйся їх мості...
Смашний періг, що і казати,
Та доведеться покидати,
Ще не доївши! Бо ідуть
Ті, що з дороги не звертають
І шляху в пана не питають.

29. VIII. 1915.

**
*

Обтяжились токи скиртами,
Земля набухла картоплями
І в соняшнім промінні —
Як літні, дні осінні.

Та сумують села зсиротілі,
Та плачуть жінки овдовілі...

У день селом вози скриплять,
Вночі кругом огні горять.
Не чумаченки йдуть,
Не пшеницю везуть:
Ні, йдуть гості непрохані —
Бідні люди, сполохані
Страшенною війною,
Везуть лихо з собою;

Од свого доброго втікають,
На роздоріжжах чужих ховають
Своїх рідних
І йдуть далі, бідні.

Вночі виходимо цілими селами
І стоїмо мовчазні й невеселі,
На далекі пожежі поглядаємо,
До вітрів осінніх прислухаємось!
Чи не ревуть гармати,
Чи не пора покидати,
Дорогії місця ріднії...
О люде ми біднії!

З. IX. 1915.

Вже рік, як наша річ мовчить...
О, це мовчання нас навчить!
О, це блукання в пільмі ночі!
Відкриє й невидючим очі!

Погашено огні, придушено думки
Одні в глухім засланні,
А другі на закланні.

За що ж ми голови свої покладаємо
І що обороняємо?
Свою неволю? Глузування?
Чи право на заслання?

Пануйте! Смійтеся з Сампсона,
Скованого вами,
Сліпого за жорнами!
Ведіть його у храм,
Глузуйте з нього й там!

Але глядіть! В тім храмі
Він вчинить суд над вами!

Та ще народ мій й не Сампсон,
Осліплений на віки:
Народ мій многоводні ріки,
Заковані морозами у сон.
О, снам не вірте! З'явиться весна
В подружжі з сонцем і вітрами
І животворними устами
Торкнеться рік, розбудить їх вона
Солодкими, чарівними річами!

І ріки оживуть,
І ріки потечуть,
Могутні, вічно молодії ріки...
І ви загинете на віки,
Як те сміття, що вітри розгубили,
А ріки полонили.

5. IX. 1915.

Грядуще прозрить хто — фінал кривавих днів?
О, тяжкі дні, залиті сльозами!
О, чорні дні, споганені вами —
Остатніми в людей і першими в царів!

Розбійники отак, пирати
Полонять в морі кораблі
І лицемірні Пилати —
Прокляття бідної землі,
Так продають і распинають!
Коли ж ці черви поздиhaють!
Коли ж омитая земля
Не тільки потом, а й кровлею,
Вже стане справжньою землею,
І живоносні поля
Не будуть поганню смердіти —
Вберуться в чисті квіти!

Метніться блискавки! Ударте страшні громи,
Смердючі багна запаліть
Огнем очищення! Знесіть

У море забуття ці гидкі трони
І землю визволить од скипетра й корони!
І визволить людей — оцих дітей маліх
Із пазурв їх хижіх і лихіх.

О, ні! Живуча ця орда,
А люде й досі череда
Панургова та полохлива,
Сама собі зрадлива.
І марно згинули віки,
І в даль ведуть старі стежки,
І в даль тима стежками
Підуть господарі з рабами...
Підуть, як гній...

Народе мій!
Так доки ж із рабами
Ти будеш під ногами!
Устань! Свій меч візьми
І гидку ногу одітни!
Що їх кайдани міцнокуті
І що їх шибениці люті!
Ти сам кайдани ті куєш
І сам на шибениці йдеш!
І скільки ти своєї крові
Без скарг і без розмови
Пролив не за себе — за їх,
Лихіх!

О, де той Прометей!
Щоб нам приніс огню святого
І просвітив раба сліпого,
Оцих сліпих, німих людей!
Щоб до різниці не ходили
І шиї в ярма не хилили,
Щоб повели туди отіх,
Катів годованих своїх,
Які їх в ярма запрягають
І кров, як воду, проливають.

Та Прометея прикували
Давно старі і злі боги,
А його серце розсклювали
Криваві, хижії орли;
І тільки людям досталися

Його важкі ланцюги
Та в хмарах гірніх zostалися
Ледачі, п'яні й злі боги.
Під їх високою рукою
Криваві, люті шинкарі,
Торгують кровію людською
Миропомазані царі.

8—9. IX. 1915.

Зостались діти та жінки...
Господарують в селі стражники...
Де гіркі сльози — там чується сміх;
Все — хліб, і сіно, і постіль для їх...

Хранителі хранимі!
Архистратиги, серафими!
Прокляття й сльози росіян,
Життя російського бур'ян,
Остання царів надія,
Остатня поміч в чорний час...
І на годованих на вас
Холодний вітер не повіє...
До вас не прийдуть серед ночі
По вашу кров, не плюнуть в очі
На ваші сльози, не візьмуть,
Од діточок не одірвуть,
Не поженуть з своєї хати
На поле смерти погибати.

Лютуйте, смійтесь, регочіть
Коли в сльозах все стогне,
Остатню кров точіть,
Коли в крові все тоне!
Гоніть з голодних хат діток,
Насилуйте жінок,
Добро грабуйте,
Руйнуйте!
Ви надія і спокій вельможних —
Вам все можна!

Але защо ми в бій йдемо?
Свою кров ллемо!

Свої голови бідні ложимо,
Калік, удов множимо?
Чи ж вороги перед нами,
Чи за нами?

13. IX. 1915.

По шляхах розгубились дітки,
А за ними ідуть казаки...
Ідуть, як віхор, веселі,
Підпалюють дорогії оселі.
Хлопців женуть,
Нагайками б'ють,
Нас старих січуть.
Плачуть дівчата, ридають,
Жінки свою долю проклинають...
Будуть знати дівчата й жінки,
Аж до смерти що є казаки!

На поталу, зневагу доставалися,
В диму і огні за нами зоставалися...
Не співали над ними, не ховали,
На шляхах, на улицах лежали
Зневажені, замучені,
Збещені, порубані.
Іще ми ворога і не відали,
А вже мордування одвідали,
А вже наші дітки розгублені,
А вже наші дітки порублені,
А вже наші хати попалені,
А вже наші добра ограблені.

Не татари проходили селами
Нашими дорогими та веселими,
Не в неволю людей заганяли,
Жінок, дівок брали —
То ж нас од ворога царські слуги захищали...
А де ж наші оборонці рідні:
Сини, брати й батьки наші бідні?
Де ж наші чоловіки?
Кого ж вони своїми головами обороняють
За кого лягають, помирають,
Погибають на віки!
Ми ж їх дорогих висилали,

Щоб вони край нещасний захищали,
Ворогові не давали.
А вороги перед очима
І за плечима:
Одна куля в серце, а друга в спину...
Занапали Україну!

Отак отечество спасали
Наші премудрі владарі
І сердобольні царі
Народам пута розбивали!
Куда ж вам пнутися поганим,
Опрічникам, кривавим п'яним,
Народню волю боронить,
Коли привикли ви точить
Народню кров, народ душили,
По мерзлих тундрах розсилать,
Гноїти в тюрмах, катувать,
Та на Голгофи волочити!

Не лицаря пречистий меч
Вам подобає в брудні руки,
Бо прийде день, настане ніч
І закортьять вас братні муки!
Вам гицеля кручок
І мотузок!
Собак ловити
І душили! —
Без того вам не жити.

О, бійтеся, кати лихії!
Бо встануть лицарі другії
І вас мечами заметуть,
І вас поганих ізітруть,
Щоб про вас люде й не згадали,
Щоб і собаки не брехали!...

14. IX. 1915.

Не набачуся
Й не наплачуся...
Не надивляться мої діточки
На свого батька худого,

Страшного, —
Сидять, як сиріточки...
В болоті холодному
Держали його голодного;
По калюжах, по ровах, по лісах
З місця на місце ганяли,
Ні спочинку, ні сну не давали,
Під кулями страшними держали...
А одпустили до рідних діточок
На один коротесенький часочок,
Та й той одібрали катюги —
Стражники царської волоцюги.
У хату влізли, непитаючись,
У хату ввійшли, невітаючись;
Ложку од рота одривали,
З за стола витягали,
На його сльози, його річі
Плювали йому в вічі.
Руки вязали,
Як злодія страшного
Селом ганяли,
Глумилися з нього.
Та нема суду, ні порадоньки,
Та нема мені бідній радоньки;
Рука руку вмиває,
Кат кату потуряє
За поріг мене нещасну виганяє.

ІХ. 1915.

Покидайте села ріднії,
Утікайте, люде біднії,
Темними ночами,
Глибокими ярами,
Бо летять як віхор казаки за вами.

Села пожежами змітають,
Хати обдерають,
Рідною кровлею шляхи заливають.
Плачуть жінки і голосять дівчата,
Та нема кому рятувати.

Ідуть солдати
Бородаті,

На рідні села, на рідні трупи поглядають!
На землю рідну відступають,
Сльози криваві втирають,

Та уже ж наболіло,
Та уже ж накіпіло.
А вони ідуть як німії,
А вони ідуть як сліпії,
Як череда йдуть,
Гострі штики несуть,
А собі порадоньки не дадуть —
Сльози як баби ллють...

16. IX. 1915.

ПОЛЬЩА

Короліва без корони,
Короліва без трону...
Знедужена унтерами,
Потоптана їх ногами,
Простоволоса,
Гола і боса...
Короліва, що сидить на руїнах
Своєї країни;
На пожарищах ходить,
Душі живої не знаходить...
Жінка, що в селах блукає,
На роздоріжжах сідає,
Діток квилить, викликає...
Ото Польща... Вередлива й прекрасна,
Ото Польща нещасна —
Спалена огнями,
Зруйнована мечами,
Потоптана чужими ногами.
Короліва з косою ростріпаною,
Мантією розірваною...
Наложниця сатрапів п'яних,
Тих царських лицарв поганих...
Встань, у знущанні зомліла!
Піднеси свою рученьку білу!

Перед тобою шапку зломил
Ті, що тебе по шляхах волочили...

Отак-то, пані! Ти діждалась
Шаноби теї хоч на час,
А до нас
Так по старому привітались.
Перед Європою негречно
(А може трохи й небезпечно)
Було б панянці наступить
На саме тім'я, на корону
І хоч звичайного пардону
Не попросить...

А ми то й того не діждались:
До нас ніколи не звертались
За тим пардоном... Замовчать
Нам милостиво приказали,
А де кому то прописали
В Сибір велику мандрувать
І там посидіть на морозі
Доки вони метаморфози
Не зроблять з світом: не зітруть
На порох німця і турчина,
Галичини і Буковини
В російське море не ввіллють...
“Губа не дура” — що й казати
І “рвенія” таки чимало!
Таки забрали й обікрали...
Та ще і як! О, буде знати
Русин кого як величать!

О, галицька країна!
Ти серце України,
Ти зірка серед жмар густих;
Огонь, захований од злих
Світогасителів неситих
Гнобителів несамовитих.
О, скільки літ його кресали!
О, скільки сліз над ним пролляли
Серед пітьми каменярі!
А ви, опрічники старі,
Його вгасити забажали!...
І думали, що вже вгасили,

І думали, що вже вдушили
Живий народ в своїх руках
І надіслали своїх птах
Живее тіло ще клювати...
О, рано похорон справляти!
О, рано пута дарувати!
Бо того дару не приймуть
І вас — поганих проженуть!

Тебе хоч побіч посадили
(Таки корона та здалась).
А ми корони не носили,
То нам — і зась!
Ми й поганенької не мали
Отеї цяцьки... Ми не знали,
Як то народи ті дурить
І в пазурах своїх душить...
І... необачні побратались...
Господь нам вольну волю дав,
А ми її не заховали
І поділились, проміняли
Оту Господню благодать
На ласку царськую смердячу
І в тяжких ярмах тяжко плачем!
Ми, що царями гимблювали,
До них у ярма запопали!

Та знаєм ми куди вели царів
Народи ті, що воскресали —
На гільйотину, як поганих псів,
На гільйотині їх вінчали
В остатній час, в остатній раз.
І прийде час:
Підуть у піч всі царські трони,
На смітник викинуть корони
І стануть всі похожими на нас
І може правда тоді буде,
І визволені з ярем люде,
Святу воленьку назнають,
Собі царів не забажають.
І плакати нам чого нема,
Що ми корони не носили,
Що в нас пардону не просили, —

Те все дарма!
Нема словам брехливім віри!
Розбійники і лицеміри,
Що обіцяють, що дають,
Те все з кровлею відберуть;
Уб'ють, заріжуть свого брата!...
То ж ними Польща розіп'ята!
О, Польща знає
Хто реверанси виробляє!
Нам треба плакати і ридати,
Що ми безвольні і німі,
Що нас згноїли у тюрмі
І нові тюрми будувати
Ізнов женуть! Що ми ідем
І кайдани собі куєм...

І що обухом ми своїм,
Як світ важким,
Не вдаримо по тіх кайданах,
По тіх гнобителях поганих,
Що нашу кров, як воду, ллють,
Дихнуть на світі не дають.

22. 9. 1915.

Мудро в природі! Сонечко сяє...
Осінь — і лист опадає.
В золото, барви вдяглися діброви
І починають дрімотні розмови,

Стелють із листя м'які килими,
Ждуть, сподіваються в гості зими.
Спасти пора їм, бо знов на весні
В гості прилинуть пташки і пісні,
Знов треба буде у листя вбиратись,
Любим життям утішатись...

А ми, дурні царі природи,
Все під ружьом тим стоїмо
І кров свою ллемо,
Ллемо як воду!
В природі тихо — в нас прокляття й смерть,

Безумства чаша вже ущерть
Наповнилась, уже й іспита..
Юрба царів несамовита
Пече і ріже нас, а ми,
Неначе й не були людьми.
Ідемо з під ломаки,
Як ті нацьковані собаки!...
Друг другу горло гризимо
І друга друг рвемо!
А те й забули ми, що нам,
Зневаженім рабам,
Не подорозі із царями
Та їх годованими псами.
Що нам не брата добивати,
А в першу голову ціляти
Туди, ізвідкиль нас цькують
І нас на смерть ведуть...

23. .X. 1915.

Морозно в лісі, але ліс ще у листі:
Біла береза в зеленім намисті,
Дуб кучерявий зелено-рудий,
Тільки кленок золотий;
Тільки по зелені срібні нитки
Тчуть чарівні пауки...

Лісу, наш друже, тебе покидаємо,
Сіру шинелю вдягаємо,
Йдем куди дивляться плачучі очі,
Йдем куди серце не хоче!
В тихій дрімоті один ти стоятимеш,
В тихому сні ти весни дождатимеш,
Ми ж на холодних полях полягаємо
Й позасинаємо...
І на тріскучім морозі
Будуть льодить наші сльози,

Будуть сніги на крові розставати...
Нам вже весни не чекати.

30. IX. 1915.

Кадять кадилами, дзвонами дзвонять,
Холодом, голодом, муками морять!
Бога живого молять, благають —
В ситу утробу книш запихають.

І фіміам, свічки, олива,
І дзвін церковний, рев ченців...
О, лицемірна і брехлива
Юрба безчесних наймитів!
Грабіжники і словоблуди!
Ви в храм на торжище прийшли,
Сребролюбивії Іуди —
Свого ви Бога продали,
А бідним людям принесли
Пітьму неправди і облуди!
Кому ж ви кадите! Яким богам
Горять свічки і курить фіміам?
І що до Бога вам! Гнобителям кривавим
Ви вірні слуги. Тільки їм,
Владикам щедрим тим земнім,
Співаєте хвалу і славу
І перед миром нелукавим,
Разом з мечом і батогом,
Ви заступаєте хрестом
Їх наготу і їх паскуду...
А люде, ці смиренні люде,
За вами, як отари йдуть
І копійки свої несуть,
Облиті потом і сльозами,
І шиї криті мозолями,
У ярма, як худоба, гнуть!

І тяжко нас Господь карає,
Що ми і кволі, і німі
І нам в науку посилає
Мечі одгострені й огні.
І ті мечі, що так без жалю
Нас поневолених січуть,
Нам викують нові скрижалі
І наші пута роскують.
Розвіють бурі фіміаами,
Розсіють чернеців з попами
І може з крови мир хрещений
Устане лихом обновлений!

10. XI. 1915.

Думки, думки... І краю їм немає —
Одна не зникла, друга напливає,
Одна другої все чорній,
Одна другої отрутній!
Не хмари так крилаті
Летять дощем зілляти
Десь спраглу землю, — ні, так дим
Чадний, отрутний все чадіє
І криє пологом густим
Усе, що жити жадобіє,
І просвітку нема,
І день грядущий — мука, тьма.

**

Вмирає Завтра, день грядущий
Прибитим людям смерть веде,
Мов череда вовків голодних,
З лісів нечуваних, безплodних
На беззахистні села йде...

Як звірі люде! — Щоб змогли
Здається громи всі зібрали б
І всі на голову зілляли;
Саме б пекло потягли
Самі на себе, посклинали б
Всі страшні сили, що живуть
В душі великої природи...
У крові топляться народи!
Страшні часи! Кривава смерть
Над миром крила розпинає
І світ прекрасний, божий світ

На віки людям закриває.
А сонечко, як матінка
Своє слабе дитятонько
Крізь сльози забавляє,
На осінь не вважає:
Стоять ясні, ясні
І теплі дні!
На зустріч сонечку,
Од неба нам віконечку,
Цвітуть запашні квітоньки —
Його малії дітоньки,
І дерева зеленії,
Вбраня свої веселії
Веселії святечні

Зелені не скидають
На осінь не вважають!
І як же смерть ненаситна
Склепить людській очі
Од цього світку ясного,
Короткого, прекрасного
На віки вічні хоче.

А патріоти поглядають
На небо, Господа благають,
Щоб хлябії ті розверзлись
І німець лютий утопивсь
В болоті матушки Росії,
Бо нічого з ним не подієш.
А ти всміхаєшся прозора
І світлозарная блакить, —
Тебе небесну не кортить
Патріотичне їхнє горе.
Ти дивишся на патріотів,
Мов кажеш: гиньте у болоті,
Самі якее розвели
І люд нещасний завели.
А я хоч крихотку зігрію
Отих общіпаних пташат,
Що йдуть незлічними ключами
Степами, селами, лісами
Не в теплий Ірій зімувать, —
Ні, в край чужий і край холодний,
Побитий лихом і голодний,
Попід тинами пропадять.
І світить ясне сонечко,
Од Бога нам віконечко,
Щоб ці остатні дні
Були ясні, ясні.

25. VIII. 1915.

ОСТАННІ ДНІ МОЄЇ ДРУЖИНИ

Світлій пам'яті Ганни Мандрикової

(† 5 червня 1957)

Серце її все більше й частіше втомлювалось — цілу зиму. Але ніхто того не бачив, мало хто чув: вона з'являлася серед людей ніби в повному розцвіті сил — весела, як весна... Лише перша велика атака в році 1948 поклала її до лічниці на довший час, — та про те забули. Але серце її було весь час у тривозі.

І коли врешті серце її розбилося, здавалося так несподівано, я згадав її давній щоденник, з року 1921. Вона не ховалася з ним, і мене вразила одна її запис, яка непереможною силою надхнула мене висловити те віршом тоді, в 1921 році. Ось він:

В серці моїм, як у клітці тісній
Крилами б'ється чарівна птиця...
Як вона б'ється! Як тяготно їй!
Серце злама... Мое серце не криця.

Вона чула, тридцять і шість років тому, як та чарівна птиця б'є її в серце. Але тоді вона мала силу думки, яку вона назвала в щоденнику гадюкою, що перемагала ту чарівну птицю. І в тій частині мій вірш дає такий образ:

Крила як світ... Але нишком в цей час
Виповзне думка — гадюка лиха!
Бідная птиця стихає у-раз,
В серці моїм, як в труні затиха!

(23. XI. 1921. "Мій Сад", стор. 39).

Трагічне передчуття! — "Серце злама... Мое серце не криця."

Серце її було ніжне, і в часи її ранньої молодості її називали Анемоною — квіткою, що боїться самого ніжного дотику руки. І першу свою збірку поезій, яку видано в Києві в році 1917, я назвав тому “Пісні про Анемону”. Поет О. Олесь запитував мене: чому “Анемона”, але сторінка 129 дала відповідь:

Твоя родина — наші сни,
Зелений степ шовковий...
Ти усміх радісний весни,
Ти аромат степовий.
Ти народилася зі сном
У теплім лісу лоні, —
У лісі всі квітки кругом
Вклонились Анемоні.

І от це ніжне серце зламалось тепер... Гадюка-думка, як зусилля людського розуму і знання, не була вже в силі втихомирити чарівну птицю, вона — безсмертний дух — вирвалася з клітки; серцем заволоділа с м е р т ь .

Але й смерть була до неї д о б р а . Вона сповістила її за вісім років, що вона прийде. Вона охороняла її від страждань, вона охороняла молодість її духа й тіла, вона шкодувала збити, зімняти ніжну квітку Анемони. І коли став наближатися останній термін, вона — смерть — відклала його з осені на весну. А весну прислала рано і наказала, щоб всі трави шовками позеленіли, щоб всі дерева лист свій ніжний розпустили і щоб квіти раніше цвітом вкривалися... І слухала цього наказу мати-природа.

Під вікнами у неї, моєї Анемони, мільйонами цвіту — рожевого й червоного — зацвіла, як ніколи, красуня яблуня, і коли вона примушена була відпочивати в ліжку, рясні пахучі віти яблуні говорили до неї своїм шелестом, немов вимовляючи: ми цвітимо для тебе, бо любимо тебе.

А коли відцвітала яблуня, то побіч розцвілася
рясним, рожевим цвітом жимолость, що ніби хотіла
зрівнятися з яблунею і співати до вікна своїм ме-
двяним шелестом: і я цвіту для тебе, бо і я люблю
тебе.

Ганна Мандрика.
(В році 1918)

А попід хатою з землі повибивалися, як біло-
сніжні анголята, цвіти конвалій... І вона ставила
їх в кришталевій чаші до свого покою, бо пахоща-
ми своїми вони говорили про Святошинські ліси під
рідним Києвом, про її дитячі й молоді літа, про бла-

китне небо України, про білосніжні хмарки, що пролітали над катедрою Святого Володимира перед її вікнами, куди приносився величний спів дзвонів Святої Лаври...

А інші квіти поспішали розкритися та не встигли, — вони вже прикрашуватимуть її вічну хатину... Бо прилетів ангел смерти.

Він прилетів в часі її тілесного й душевного спокою, і рука його не була тяжка. А на ранок за світило сонце в ясному, блакитному небі, як над Києвом, і тричі воно заходило й сходило на таку саму ясну, прозору блакить, щоб освітити їй її останню дорогу... І воно сипало свою золоту благодать на всипану квітами — символом любови до неї її друзів — її усипальницю, що вибрала собі місце на зеленому лузі під струнким і гнучким верболозом, як на Святошинських лугах.

А коли сонце сховалось, стало плакати небо дрібними та рясними сльозами; плакало вночі, щоб друзі, що попрощали її в ясному сонці, носили те ясне сонце в своїх серцях про неї.

Наранок стояла сумною її улюблена хатинялялька. Але кругом ішли розмови про неї:

Багряно-зеленолистий клен схилив свою кучеряву голову до сусідки смереки і оповідав їй про все, що сталося; гнучка рябина хилилася до білої стрункої берези і вдвох вони гомоніли про неї, бо любили її, а вона їх. Бузок, що вже віддав їй свої запашні цвіти, розмовляв з жасмином, який не встиг ще розквітнути, а має дати свої пахощі до вічної хатини. Щебетали птахи — робіни, королики, жовті маленькі канарки і безліч інших, які виспівували їй цілу весну до сходу сонця великими капелями...

А от дві величні смереки, подібні до тих з повісті Кобилянської, про які вона оповідала колись тисячній аудиторії, ці дві смереки — одна під стінами хати, а друга вкінці саду, розпустили свої сріб-

лясті ризи, як священослужителі, і почали відправляти свою службу Божу, а вітри прилетіли і нахилили голови кленам, березі, малим рожам і високим берестам та в'язам. Ішла велична служба Божої живої природи, а небо знову почало плакати сльозами-перлами, як плакали за нею друзі і я в своєму невтішному горі.

І знову ніч, а потім ранній ранок... І я пригадав свій вірш, написаний до неї тридцять років тому, коли вона відїхала на Карпатську Україну, щоб побувати на найвищій горі України, Говерлі, і подивитись з неї на Галичину, на Буковину і на Велику Україну, що виднілися з Говерлі на північ, на південь і на схід.

От цей вірш ("Мій Сад", стор. 97):

В вікні чуть сходить ранок...
На світ благословить.
Так світло і п'тьманно,
Так тихо... Рано, рано...
Твій спомин ніжний спить.

Твій спомин, тінь кохана...
А я живу — я річ...
Так тихо... Рано, рано...
Твій спомин — тінь кохана.
І ніч, безмовна ніч.

Але для неї ночі немає. На землі, в гробниці її, залишилась лишень земна оболочка, яка вміщала в собі безсмертний дух... Дух її, невмируща душа вітає тепер в світлих просторах Одвічності.

3 ПЕРЕКЛАДІВ

ЧОРНАЯ ХМАРА

(На музику О. Кошиця)

Чорная хмара стоїть над полями...
Клени шепочуть, берези гойдаються,
Вічні дуби киляють гіллями,
Наче сваритись зі мною збираються...

“Що тобі треба, мандрівник бездомний?”
Голос ніби їх з верхів мені чується, —
“Думаєш ти, що спочинок солодкий
Дасть тобі спокій, минуле забудеться!”

“Ні, себе мріями ти не втуманиш, —
Пісню свою відспівав ти байдужливо;
Іншої пісні ти вже не затагнеш,
Хоч і брешить вона близько, спокусливо”.

“Втомлене серце недугою злою,
Згуків чарівних даремні сподівання...
Тут поміж нас вже шукай ти спокою,
Щоб розлучитись з життям без нарікання...”

“Смерти лякаєшся?! Страх маловірний!
Все, що гнітило так грою безцільною —
Думи, чуття та твій вірш їм покірний,
Смерть спинить раптом рукою залізною!”

“Все, що ганьбило таємно, незримо,
Все, що гнобило так з дикою силою,
Враз розлетиться, як облако диму
Над безневинною гробом-могилою.”

“Тільки як хто те могильне мовчання
Зросить сльозою гарячою, чулою,
То за сльозу цю даси без вагання
Всі свої примари щастя минулого.”

“Тихо й затишно лежати між нами!
Тінь наша мила й розмови привітні!” —
Раз в-осени, хилючися гіллями,
Так мені мовили дуби віковічні.

З ПЕРЕКЛАДУ “ГАЙЯВАТИ” (Лонгфеллова)

1. Малий Гайявата

На порозі в літній вечер
Сяде хлопчик Гайявата,
Слуха як шепочуть сосни,
Слуха як вода хлюпоче
Чарівні слова і згуки.
“Мінне-вава” — шепчуть сосни
“Мудвей-ашка” шепчуть води.

А як кузку Ваг-ваг-тейсі,
Що літа як іскра в пільмі
З ліхтарем своїм маленьким
Понад папороть і трави,
Він побачить, зараз пісню
Заспіва, що баба вчила:
“Ваг-ваг-тейсі, світлянице
Світляна легенька мушко,
Що з огнем танцюєш білим,
Ти світи мені літхарком
Перед тим, як ляжу в постіль,
Як закрию в сні очата!”
А як місяць сходить з моря,
Спілий круглий з вод виходить
Тінь у ньому він побачить
І пита: “Нокоміс, що то?”
І Нокоміс добра скаже:
“Раз вояк у лютім гніві
Схопив бабу свою й кинув
Прямо в небо серед ночі,
Прямо місяць влучив нею.
Там її ти тіло бачиш!”
Бачить райдугу на небі,

Райдугу на східнім небі,
То шепне: “Нокоміс, що то?”
І нокоміс добра мовить:
“То ти в небі квіти бачиш:
Всі лісові дикі цвіти.
Всі, всі лілії зі степу,
Що зівяли на сім світі,
Там цвітуть над нами в небі”.

2. Гайявата юнак

Від дитинства до юнацтва
Виріс Гайявата нині,
Здібний всіх умінь мислівських,
Навчений всіх знань від старших,
Всіх розваг, змагань юнацьких,
Мужніх всіх умінь і праці.

Бистрий, скорий був ходою,
Вмів пустить стрілу із лука
І летить вперед стрілою,
Вчувши лет стріли зад себе.
Десять стріл пустить був здібний
Одну в одну, сильно, хутко, —
Вже десяту з лука слав він,
Коли перша в ціль сідала.

Рукавиці Міджікагвун
Мав чарівні з лося шкіри,
Що коли їх вдів на руки
Скелі міг трощить на щербень,
Розминати їх на порох.
Мав чарівні мокасини,
Мокасини з лося шкіри,
Що коли взував в них ступні
Та привязував ременем,
Міг за крок один брать милю.

У старенької Нокоміс
Випитав усе про батька:
Як згубив красуню матір
Легковажний Муджіківіс,
І горіло його серце

Мов живий огонь було в нім.
І сказав він до Нокоміс:
“Хочу знать що з моїм батьком,
Муджіківіса йду бачить
До Воріт Західних Вітру,
До Дверей Заходу Сонця.”

Вийшов з хати Гайявата,
Вбраний в одяг, як мислівець,
Як мислівець в повній зброї,
В лосьовій сорочці й штанях,
В красній, дорогій оздобі,
А чоло в орлинім пір'ї.
Стан юнацький стиснув вампун;
Мав в руках лук ясеновий
З шнуром із жили оленя;
Торбу повну стріл дубових
З креміневими кінцями
І окрилених у пір'я;
В рукавицях Міджікагвун,
В чудодійних мокасінах.

3. Після бою з батьком

Йшов назад тепер Гай'вата,
Краєвид йому був милий,
Пестило його повітря,
Бо вся гіркість злоби й гніву
Його кинула, й жадоба
Пімсти залишила груди,
Як і серце — люта мука.

Тільки раз задержав крок він,
Тільки раз спізнився в дорозі,
Щоб купить до стріл кінцівок
У старого майстра луків,
Що живе в землі Дакоті,
Водопад де — Міннегага
Сяє й плеще між дубами
І з сміхом скікає долу.
Там живе старий стріл майстер,
Робить з кременю кінцівки,
З калцедону і джасперу,

Теше і загострює старанно,
Як-найліпше, найпевніше.
Має доню чорнооку,
Вдачі як Міннегага —
Самовільна, тінь і сонце,
Очі світять і темніють,
Ноги бистрі як та річка,
Коси падають, як води,
Сміх, як музика чарівна;
Йй ім'я дане від річки,
“Сміх води” — то Міннегага.

Чи то справді були стріли
Та кінцівки з калцедону,
Ті славетнії кінцівки,
Що з-за них спізнився Гай'вата
У землі отій Дакоті?
Чи не хтів дівча він бачить,
“Сміх води” отой побачить,
Що з-за завіси гляділа;
Чути шелест її вбрання,
З-за хвилястої завіси,
Як то бачать Міннегагу,
Чують як вода сміється
Поза листом і гіллями?

З БОЛГАРСЬКИХ ПОЕТІВ

П. ЯВОРОВ

Хайдушські пісні

1.

День денюю — кутища потайні,
Ніч ночую — путища незнайні.
Ні то тата, ні то мами.
Татечка, що лає,
Мами, що ридає.

Леле моя, Пірін половина.
Та чорнії
Царіградські вина!

Ворогів б'ю — гей, міра за міру.
З добрим добрий — то віра за віру.
Ні то брата, ні сестриці.
Братік, що радіє,
Сестра, що жаліє.
Леле моя, шаблюко шаленна!
Гей, горілка
Одринська огненна!

Бог богує — хай собі богує.
Цар царує — чи ж віки царує.
Ні то любки, перших чарів,
Мене щоб чекала,
Щоб слізеньки ляла.
Леле моя, грімка рушничино,
Гей, струнка
Солунська дівчино!

2.

Чи стали б, мила, чи стали б
Та щирим злотом — кованим
Твої русії кісоньки, —
Їх проміняв би з серця милого
На вітра-коня
Вихолоного,
Щоб за турком гнать!

Чи стали б, мила, чи стали б
Та ясним огнем-алмазом
Твої чорнії оченьки, —
Не задумався б їх проміняти
На самопала,
Турка стріляти
Де не попало!

Чи стали б, мила, чи стали б
Твої білії зубоньки
Та перлом ясним, намистом, —

Їх проміняв би, гей з-за охоти,
На шаблю — мати
Турка колоти,
Турка рубати!

3.

Гей, ти, діброво — покрівко,
Гей, рушниченько — боївко.
З базару люде вертають
Та Лаза — дуку минають.
Упало листя із вяза —
Дожене куля, гей, Лаза,
Войводо.

З базару люде вертають
Та дуку-Лаза минають.
Гей, спало листя із вяза,
Що буде?
Дожене куля, гей, Лаза,
Здобуде!

Ой, голівоньку жар палить,
А на серденько сум давить,
Дружино.

Тернове віття колюче,
Гей, держить клятву хайдучу.
Бо знають Лаза по світі
За кров і сльози проліті.
Гей, злом за злее карає
Юнак, що слави шукає,
Войводо!

А туга серце стомила —
Лазова донька зсушила...

С. ЧІЛІНГІРОВ

Ізмерзлий місяць в зимну люту північ
Притулку теплого розпучливо шукав;
Угледів хмароньку і їй побіг на зустріч,
І в неї затишку на ніч прохав.

Але за хвилю знов його обличчя блідне,
Засмучене з-за хмарки вирина:
Його прігріти рада хмарка рідна,
Але в цей час замерзла і вона.

ІВ. ВАЗОВ

На білий зимний сніг пролито знов,
І не в останне, молодую кров.
Багато їх злягло в боях нерівних,
Далеко від родин і сел чарівних,
Вперед летючи за свій рідний край,
За його славу... Болгарине, знай!

На білий сніг пролито знов
І не в останне, молодую кров...
А коли сонце з зимного обрію
На поле битви проміння розсіє —
Цілує з жалем сліди крові їх
З пошаною до устримів святих...

ПОЯСНЕННЯ

В цю збірку увійшли лишень ті поезії з ранніх часів, які збереглися серед паперів автора. Багато рукописів залишилося в Києві р. 1918 і напевно загинули. Там були збірки ранніх поезій 1901—1905 років, також збірки пізніших — до 1917, які не були видруковані. Серед них поема “Вдовиченко” (з оцінкою поета М. Чернявського), повний текст поеми “Парнель” (матеріали для якої дав критик С. Єфремов) і ін.

Перше видання поезій автора було зроблено р. 1907 в збірці двох авторів під псевдонімами Самотній (Ол. Грузький) і Гамалія (М. І. Мандрика). Збірка називалась “Перша Книга Пісні”, Радомисль. В цій збірці було коло 50 поезій автора. Кілько з них друкується тут в розділі “На світанку”.

Другою книжкою були приготовлені політичні вірші — “Книга Гніву”, р. 1914-15. З цензурних причин книга не могла вийти. Року 1918 вийшов малий відбиток “З Книги Гніву”. Кілька поезій з нього під цим заголовком надруковано тут.

Року 1917 видано том перший поезій під назвою “Пісні про Анемону”, 176 стор., в Києві, в якій надруковано 141 поезій. Оцінка була в “Книгарі”, ч. 6, Київ, 1918 р.; в “Шляху”, ч. 1, Київ, 1918, і в “Літ.-Науковому Віснику” ч. II-III, Київ, 1918.

Ця книжка на Україні збереглася, що видно з книги Державного Видавництва України “Десять Років Української Літератури (1917—1927)”, Харків, (на ст. 310 подано бібліографічну справку).

Книжка “Пісні про Анемону” вийшла і розійшлася вся як раз перед тим, як автор був примушений виїхати з України. З того часу до 1941 р. жадних збірок поезій автор не видавав. В Україні зміг на-

друкувати лише свою розвідку про впливи поезії Т. Шевченка на болгарську літературу (надруковано в Записках Всеукраїнської Академії Наук в Києві, 1925), окремі поезії друкувалися в журналах: “Нова Україна”, “Українське Слово” і ін.

З розділу “На світанку” кілька поезій в свій час були друковані в київській “Українській Хаті”, “Рідному Краї” (Ол. Пчілки), “Вільному Слові”, “Раді”.

Поема “Наймит” в повнішому тексті друковалася в київському журналі “Село”.

“Книга Гніву” писалась в часи першої світової війни і відбиває настрої тих часів. В “Огні боротьби” більшість поезій відноситься до обставин першого большевицького наступу на Україну і німецько-гетьманської диктатури.

В розділі “На світових дорогах” поезія “В арках сірих...” відноситься до катедри св. Володимира в Києві, хоч і писана в Царгороді. “Махінджаурі” — оселі на Чорноморському побережжю Грузії (в Аджарії). В поезії “Нікобе-Отзу” (між двома японськими стаціями) вимагають пояснення такі слова з японської мови: кудамоно, хон, камі і чьоомен — фрукти, книжки і зшитки, хіто-ні — чужі люди, ніходзін — японець, сан-онна — жінка, насі — груша.

Деякі поезії з розділу “Осінні Ранки” друкувалися в журналі “Нова Україна”.

Пізніші поезії (після 1928 р.), як, напр.: деякі з циклю “Апотеози”, друкувалися в канадійських часописх. Цикл “Відгуки” не був ніде друкований.

Збірка “МІЙ САД” з р. 1941, вміщала цикли: “Ранні настрої” (“На світанку”), “В огні боротьби”, “На світових дорогах” та “Осінні ранки”.

З М І С Т :

	<i>Стор.</i>
Від автора	5
Про автора	10
Посвята	13
АПОТЕОЗИ:	
Канада	15
Київ	16
Ол. Кошиць	16
Проклятим	17
На вічну пам'ять О. Кошицеві	18
Героям	19
Фрагменти:	
На улицах	20
Пройдуть роки	20
ПІСНІ ПРО АНЕМОНУ:	
Присвята	21
В тумані плавають огні	21
Осінь так близько	22
Я тут, під вітами платана	23
Нічка, як очі твої	24
Од уст твоїх	24
Як болюче	25
Ти глянеш	25
Нема щасливих	25
Молочно-біла нічка	26
Ні, ти не все мені сказала	26
Дош... Під краплями важкими	27
На мене сиплються зірки	27
Ні, я не знав тебе	28
О, що оці пісні	28
В пітьмі прозорій	29
Що мені шум цей	29
Ти і моя	30
У тебе серденько болять	30
Забуду я коли	31
Пряніючи в обіймах	31
Личенько білеє	32
Коли б великий Данте	32
Яка прекрасна ти прийшла	33
І де ти очі ці взяла	33
П а н свою мантию	33
Ходім в вітри	34
Серце моє	34
Ти є	35
Дощик, як бісер	35
Що мені слава	36
Ізранку серденько сміялось	36

Пісня — ця кров мого серця	37
Що чується в словах	38
Сонце зійшло	38
Любо як в парку	39
Що, серце, зробим	39
Хто твої рученьки	40
Де твоя правдонька	40
Підем під каштанів	40
В душі моїй давенять	41
Я в твоє личенько	41
Останній в парку лист	42
Огні упали на Дніпро	42
Що буде далі	43
Чого огнем ти спалахнула	43
Торкнуся пальчиків твоїх	43
Не йди! Побудь	44
Твоє втомилось уже серце	44
Тебе до мене хто прислав	44
Я знаю, знаю	45
Стрічатися і розлучатись	45
Потонув Київ в синій млі	46
Тебе на рученьки схилити	47
Твоє мовчання	47
Крильми б'ють вітри по Дніпрі	48
Чого ти плачеш	48
Ми вдвох, одні	49
Ні радощів, ні мук	51
Слухать тебе	52
Тяжко на серці?	52
З країни сонця і тепла	52
Де сонечка нема	53
Спинає тебе дощ	53
У сивій млі	53
Знову сонечко	54
Тебе морозні цілували	54
З любов'ю смерть іде об руку	55
Тебе на рученьки	55
О, зимо	55
Я божевільний, п'яний	56
Коли огонь	57
В мережку дерева прибрались	57
Морозно й блідно	57
Дарма! Усе дарма	58
Ходім зі мною	59
Ти пригадала	59
О, хто тебе сюди приніс	60
Я, як Саул	60
Твоя любов — то казка	61
В моїх устах	61
Уста твої	61
Де пройдеш ти	62
Електрика	63
До будяка колючої корони	63
Сніги мій слід	63
То йшли дощі	64

О, ти не знаєш	64
Минають дні	65
Учора ще шляхи	66
Ми будемо байдужі	66
Мовчать аллеї	66
Забудь тебе	67
У сонці парк	67
Тебе спинила пісня	68
Ще ліс у сні	68
Ти кажеш	69
Забудь тебе, то ж оченьки	69
Усе, усе, що хотіла ти сказати	70
Іти колючими тернами	70
Як діти йшли ми	70
Тремтять уста	71
Коли уста від болю	72
Твої брови	72
Прийде весна	72
Ти — як ніхто	73
Твої очі в сльозах	73
Сьогодні ще стоять морози	73
Що скажу я	74
Там на горі Перун стов	74
Фінал: із пекла виїзв хтось	75
 М І Й С А Д. В омі боротьби:	
Уривки з "Облоги столиці"	79
Прекрасний був ти	80
І ви прийшли на оргії	80
Вас тішать жупани	81
О, не кажіть	81
Не йде пророк!	82
Пожезі, попіл	82
З часів, як матір розпали	83
Так гріє грім	83
Нехай несеться рев звірів	84
Обходячи руїни сел	84
Коли вже ви	85
Не діти ви	86
Як виходили в поля ми	86
Ми не спали	87
 На світових дорогах:	
Весь в співах сад	89
Я один... Нікого	89
На ногах наших пил	91
У вигнанні	91
Так приходить любов	92
У вигнанні, в болючому сні	92
О, скільки їх	92
В морі ми	93
Пахне море	93
Чую в серці своїм	94
Розцвітається ранок	95
О, скільки я не пив із уст твоїх	95

В арках сірих	95
Аравійське сонце (Сон в очах)	96
Догоряють останки краси	97
Махінджаурі (Сині ночі)	98
В узлі доріг	98
Тебе в серці не маю	98
Гонгконг (Десь сховалося)	99
Евкаліпти	101
З пісень Анемони	103
Великдень	103
Нікобе-Отзу	104
Не хочу я	108

Осінні ранки:

В вікні чуть сходить ранок	109
Ніхто не дивиться	110
Вернулись з гостини	110
Свою світлицю сонце чепурить	110
Так гарно, гарно	111
В гілках	111
В краю далекому	111
Я б плакав, тільки б помогло	112
Сонце і верби	112
Як радіо — слова комусь	112
Поцілував у вустоньки	113
Не дати руки	113
Одинадцять... Стук мусить	113
В світлиці порожньо	114
Поклала в серце камінь	114
Як болюче! Не можна ради дати	115
Приходить ніч	115
Стежка як стрічка	116
Осінь: Проїшли роки	116
Вітер в океані: Цілує коси	117
Фінал: Остання іскра з сонця	118
Вийди в степ	118

В І Д Г У К И :

Зелені очі і коси шовкові	119
Як ти сама	120
Ночувала хмаринька	121
Гимн природі: Так не забудь	122
Наш кінь стояв	122
Ніхто вінка твого не мав	123
Осанна: Дванадцять вір	123
Я любив твої ніжні страждання	124
Тебе я виглядав, шукав	124
Ніхто мене так не любив	124
Вихожу я, самотний я	124
Все кінчено	125
Самотно... Лише співає вітер	125
Благословенною любов	126
За все, що не повернеться вже	126
Ти з'явилась до мене	127

РАННІ НАСТРОЇ: На світанку:

Лани, лани!	128
Сірі піски, ліси	129
Я в хатині своїй	129
Під вікном моїм що-ночі	130
Люблю я осінь	130
Цивілізатори прийшли	130
Пташки співають	131
З поеми "Парнея"	131
Наймит	132
Коли б до нас ти завітав	135

З "Книги Гніву":

Умерло завтра	135
Вони мовчать	136
Співають чи ридують	137
В осінні дощі та тумани	138
Обтяжились токи скиртами	139
Вже рік, як наша річ мовчить	140
Грядуще прозирить хто	141
Зостались діти та жінки	143
По шляхах розгубились дітки	144
Не набачуся	145
Покидайте села рідні	146
ПОЛЬЩА	147
Мудро в природі	150
Морозно в лісі	151
Кадять кадилами	152
Думки, думки	153

ОСТАННІ ДНІ МОЄЇ ДРУЖИНИ 155

З ПЕРЕКЛАДІВ:

Чорная хмара	160
"Гайявата". Малий Гайявата	161
Гайявата юнак	162
Після бою	164

З болгарських поетів:

П. Яворов: Хайдушські пісні	164
С. Чілінгіров: Ізмерзлий місяць	166
І. Вазов: На білий зимний світ	167

Пояснення	169
-----------------	-----

Запимічені технічні похибки:

М а в б у т и:

Ст. 63 — 12-ий рядок знизу:

"О, твоїх мук і твоїх сліз..."

Ст. 92 — 6-ий рядок знизу:

"То блідо-смуглих лиць з підсоннів полудневих"

